

وزارت راه و شهرسازی
شرکت عمران و بهسازی شهری ایران

گنگره

تاریخ معماری و شهرسازی ایران

زمستان ۹۵

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

کنگره

تاریخ معماری و شهرسازی ایران

فهرست مطالب:

بیرجند، اولین ایستگاه چهارمین کنگره تاریخ معماری و شهرسازی ایران - خراسان جنوبی

- کنگره «تاریخ معماری و شهرسازی ایران» با محوریت استان خراسان جنوبی ۸
- پیام دکتر محمد حسن طالبیان ۹
- دکتر سید باقر آیت اله زاده شیرازی ۱۱
- سخنرانان نخستین روز کنگره استانی - خراسان ۱۲
- تجلیل از استادکاران برجسته معماری سنتی خراسان جنوبی ۱۶
- کارگاه های آموزشی ۱۷
- برپایی نمایشگاه مرمت ابنیه تاریخی استان در قاب تصویر ۱۸
- مشارکت مردم و دستگاههای اجرایی در حفظ آثار تاریخی ۱۸
- ضرورت معرفی بافت تاریخی بیرجند به عنوان پایلوت معماری شرق کشور ۱۸
- نشست تخصصی اولین روز کنگره معماری و شهرسازی ۲۰
- اخبار و رویدادهای علمی و فرهنگی استان ۲۳
- فصلنامه علمی - ترویجی اثر ۲۶
- کارگاه فهم معماری ایران پنجره بیرجند ۲۶
- نخستین روز کنگره تاریخ معمار در قاب تصویر ۲۷
- خوسف، دومین ایستگاه چهارمین کنگره تاریخ معماری و شهرسازی ایران - خراسان جنوبی
- چکیده ای از آنچه بر صحنه دومین روز گذشت ۲۷
- تشریح چالش های معماری ایران ۲۷

- ۳۰..... بافت تاریخی شهر خوسف نیازمند بازنگری
- ۳۱..... ساخت برخی مساجد در فضای تراکم تجاری نباید با معماری اصیل در تضاد باشد
- ۳۱..... خاوران نامه، گنجینه ماندگار ابن حسام
- ۳۲..... ثبت جهانی قنوات بلده فردوس، فرصتی کم نظیر برای توسعه پایدار منطقه
- ۳۲..... تجلیل از استاندار کاران و معماری سنتی خراسان جنوبی
- ۳۳..... نشست های تخصصی دومین روزگنجره معماری
- ۳۴..... شعار روز جهانی موزه ها در سال ۲۰۱۷
- ۳۷..... مستند یادگار ها، اثری ارزشمند از صدا و سمای مرکز استان
- ۳۹..... دومین روز کنگره تاریخ معماری در قاب تصویر
- فردوس سومین ایستگاه چهارمین کنگره تاریخ معماری و شهرسازی ایران - خراسان جنوبی
- ۴۰..... چکیده ای از آنچه بر صحنه سومین روز گذشت
- ۴۱..... ثبت قنات بلده در فهرست آثار جهانی یونسکو، جزو افتخارات مردم خراسان جنوبی شهرستان فردوس
- ۴۲..... برگزاری کنگره ها باید زمینه ساز احیای معماری و شهرسازی کهن باشند
- ۴۲..... نشست های تخصصی سومین روز کنگره معماری و شهرسازی خراسان جنوبی
- ۴۵..... کارگاه تخصصی سازه های آبی تاریخ خراسان
- ۴۶..... اهرم های بازدارنده، تخریب آثار تاریخی
- ۴۶..... خراسان جنوبی، سرزمین تاریخ و فرهنگ
- ۴۹..... حکمت های پنهان معماری ایران
- ۵۰..... سابقه آموزش عالی خراسان جنوبی در حوزه هنر و معماری

- ۵۱ چهارمین کنگره تاریخ معماری و شهرسازی به روایت آمار
- ۵۲ سومین روز کنگره تاریخ معماری در قاب تصویر
- ۵۳ بیانیه پایانی چهارمین کنگره تاریخ معماری
- ۵۴ نمادی از میراث معماری ایران - خراسان جنوبی
- ۵۴ خراسان جنوبی، پرچمدار میراث جهانی ایرانی
- ۷۰ گزارش سایت کنگره

بیرجند، اولین ایستگاه چهارمین کنگره تاریخ معماری و شهرسازی ایران - خراسان جنوبی

۱-۱- اداره کل میراث فرهنگی، صنایع دستی و گردشگری استان با همکاری دستگاه‌های اجرایی برگزار می‌نماید:

۱-۱-۱- کنگره «تاریخ معماری و شهرسازی ایران» با محوریت استان خراسان جنوبی

کنگره‌ی تاریخ معماری و شهرسازی ایران که سه دوره آن به همت مرحوم دکتر باقر آیت‌الله زاده شیرازی از سوی سازمان میراث فرهنگی، صنایع دستی و گردشگری کشور در ارگ بم برگزار شد، از رویدادهای ارزشمند فرهنگی کشورمان بعد از انقلاب اسلامی است که به دلیل محتوای علمی، هنری، فرهنگی در نوع خود کم‌نظیر بوده است. بعد از وقفه‌ای ۱۰ ساله، سازمان میراث فرهنگی، صنایع دستی و گردشگری تصمیم گرفت با نگاه جدیدی چهارمین کنگره معماری و شهرسازی را در تمامی استان‌های کشور برگزار کند چرا که در تمامی استانها ظرفیت‌ها و دانش‌های بومی خاصی وجود دارد. کنگره‌های استانی تاریخ معماری و شهرسازی ایران در استان خراسان جنوبی نیز برای نخستین بار با توجه به ظرفیت‌های تاریخی- فرهنگی و با تاکید بر معماری و شهرسازی بومی این استان برگزار می‌شود. اداره کل میراث فرهنگی، صنایع دستی و گردشگری خراسان جنوبی از ماه‌ها قبل با انتشار فراخوان، مقدمات برگزاری این رویداد علمی و فرهنگی را فراهم آورد و جای امیدواری است پس از برگزاری این کنگره در استان شاهد توجه بیشتر سازمان‌های به میراث فرهنگی باشیم و بتوانیم آشنایی بهتر و بیشتر استان با ظرفیت‌ها، قابلیت‌های تاریخی و فرهنگی نهفته در شهرها و دیگر سکونتگاه‌های زیستی مانند روستاها را فراهم کنیم. این کنگره پشتیبان و حمایت‌کننده جریان‌هاست که بعد از برگزاری سه دوره کنگره اتفاق افتاده است؛ از این رو در این دوره، کنگره تاریخ معماری و شهرسازی ایران در کنار طرح مباحث علمی و فرهنگی، فرصتی برای جریان‌سازی در حوزه حفاظت و ایجاد طنین توجه به حفاظت از آثار تاریخی و میراث فرهنگی در کشور فراهم خواهد شد. در برگزاری کنگره استانی دستگاه‌های اجرایی از جمله استانداری، فرمانداری‌های بیرجند، خوسف و فردوس، شهرداری‌های بیرجند و فردوس، دانشکده هنر دانشگاه بیرجند، دانشگاه پیام نور و دانشگاه آزاد اسلامی واحد بیرجند، سازمان نظام مهندسی ساختمان خراسان جنوبی و ... با این اداره کل همکاری دارند. نتایج کنگره استانی در کنگره ملی تاریخ معماری و شهرسازی کشور که در اردیبهشت‌ماه سال آینده در ارگ بم برگزار می‌شود ارائه خواهد شد و بهترین مقالات به این کنگره راه خواهند یافت.

محورهای اصلی چهارمین کنگره استانی "تاریخ معماری و شهرسازی ایران" خراسان جنوبی شامل: حوزه‌های فرهنگی- طبیعی، شهرها و روستاهای تاریخی؛ منظر فرهنگی و منظر شهری تاریخی؛ سازه در تاریخ معماری و شهرسازی؛ باستان‌شناسی، معماری و شهرسازی؛ میراث معماری و شهرسازی مدرن؛ میراث آب و کشاورزی؛ میراث فرهنگی ناملموس؛ راه‌های فرهنگی و عناصر وابسته تعیین شده است. لازم به ذکر است در طول چند ماه اطلاع‌رسانی، ۸۰ مقاله به دبیرخانه کنگره خراسان جنوبی رسید که پس از دوری ۳۴ اصل مقاله پذیرفته شد. بیرجند، خوسف و فردوس، طی روزهای ۷ تا ۹ بهمن ۱۳۹۵، میزبان چهارمین کنگره استانی تاریخ معماری و شهرسازی ایران با محوریت خراسان جنوبی خواهد بود.

SKhorasan.chaul.ir

شهرستان خراسان جنوبی، بزرگراه خیابان مدرس، پلاک ۲۲
کد پستی: ۳۶۱۸۲۱۳۸۸ | تلفن و فکس: ۰۵۶-۳۳۳۳۰۰۰۰

کنگره های استانی

چهارمین کنگره
تاریخ معماری و
شهرسازی ایران

خراسان جنوبی

Province-Level Conferences:
**The 4th Conference the History
of Iranian Architecture and
Urban Development**

Southern Khorasan

موضوع های کنگره ها

- مرزهای فرهنگی - طبیعی - شهرداری و پستانداران کرمان
- منظر فرهنگی و منظر شهری کرمان
- سازه ها در تاریخ معماری و شهرسازی
- یادمان های تاریخی و باستانشناسی
- مرزهای معماری و شهرسازی کرمان
- مرزهای آب و آبگرمی
- مرزهای فرهنگی - طبیعی
- مرزهای فرهنگی و باستانشناسی

تاریخ برگزینی

۲۰۰۵ و ۷ بهمن ماه ۱۳۸۵

محل برگزینی

بزرگراه - ارواحی - خوسف

پوستر کنگره

پیام دکتر محمد حسن طالبیان

۱-۲- معاون میراث فرهنگی کشور به کنگره استانی

۲۱ سال پیش کنگره تاریخ معماری و شهرسازی ایران به همت مرحوم دکتر شیرازی به منظور ارتقا و تقویت مطالعه و پژوهش پیرامون تاریخ معماری و شهرسازی ایران و روشن شدن زوایای تاریخ معماری و شهرسازی کشور برگزار شد.

تا قبل از کنگره اول، اساساً مباحث تاریخ معماری و شهرسازی عمومی نبود و یکی از اهداف کنگره این بود که این مباحث عمومی شود. تا زمان حیات دکتر شیرازی سه دوره این کنگره ها در بزم برگزار شد و فتح بابی برای شناخت موضوع تاریخ معماری و شهرسازی ایران بود که هنوز مجموعه مقالات این کنگره مهمترین منبع موجود در این حوزه است اما متأسفانه با فوت ایشان وقفه ای ۱۰ ساله در برگزاری کنگره چهارم روی داد.

سازمان میراث فرهنگی با توجه به اتفاقاتی که در این سالها بر میراث فرهنگی کشور رفته در این دوره تلاش کرد چهارمین دوره کنگره تاریخ معماری و شهرسازی ایران را با رویکردی متفاوت برگزار کند تا دوره چهارم کنگره فرصتی باشد برای جریان سازی در حوزه حفاظت و ایجاد طنین توجه به حفاظت و صیانت از آثار تاریخی و میراث فرهنگی کشور، لذا برای اولین بار در برگزاری چهارمین کنگره تاریخ معماری و شهرسازی ایران تصمیم گرفته شد قبل از برگزاری کنگره ملی در بزم (سال آینده در ارگ بزم به روال دوره های قبل برگزار می گردد) تمام استانهای کشور به صورت ادواری کنگره تاریخ معماری و شهرسازی خودشان را برگزار کنند تا این رویکرد در استانها به جریانی تبدیل شود که به ارتقای حفاظت از میراث فرهنگی به صورت مداوم و پایدار کمک کند.

بنابراین کنگره های استانی برای نخستین بار است که بر اساس ظرفیت های تاریخی، فرهنگی و طبیعی با تاکید بر تاریخ معماری و شهرسازی استان و با محوریت قرار دادن هشت محور اصلی که برخی از آنها (مانند میراث فرهنگی ناملموس و میراث معماری و شهرسازی مدرن) برای اولین بار است مطرح می شوند. همچنین در این دوره که تعاملات جهانی افزایش پیدا کرده است این محورهای اصلی با نگاه بر مبنای مطالعه کمیته های علمی ایکوموس جهانی انتخاب شده است تا در آینده در جهت تعاملات علمی موثر واقع شود. بیش از یک سال از آغاز به کار دبیرخانه مرکزی کنگره گذشته است و از نیمه اسفند پارسال دبیرخانه کنگره های استانی در اداره کل استانها آغاز به کار کردند و از ۱۴ آذرماه تا ۱۷ اسفندماه امسال در تمام استانهای کشور برگزار می شوند. لذا امروز بسیار خوشحالم که بعد از ۲۱ سال از

برگزاری اولین کنگره تاریخ معماری و شهرسازی ایران، شاهد برگزاری کنگره تاریخ معماری و شهرسازی در ۳۱ استان کشور هستیم و اداره کل میراث فرهنگی استان ها برگزار کننده این رویداد مهم علمی و فرهنگی کشور هستند.

در پایان ضمن تشکر از همکارانم در اداره کل میراث فرهنگی، صنایع دستی و گردشگری خراسان جنوبی که با جدیت و عملکرد مثبت خود از ابتدا تا انتهای این رویداد مهم استانی تلاش کردند، امیدوارم برگزاری کنگره های استانی چهارمین کنگره تاریخ معماری و شهرسازی ایران و رویدادهای جانبی آن مانند ایجاد کارگاههای آموزشی و برنامه های سنجیده و هدف دار به فهم تاریخ معماری و شهرسازی استانها کمک کند و استان ها با برگزاری این کنگره و مشارکت دستگاههای مربوطه ی استان به جریان سازی شناخت ارزش های میراث فرهنگی بپردازند و به گسترش دانش معماری کمک شود تا در آینده شاهد حفاظت بهتر و پویاتر از میراث سرزمین مان باشیم، بنابراین این کنگره محلی است که حتی موضوعات حفاظت و جلوگیری از تخریب های میراث فرهنگی را می توان در آن دنبال کرد و با دستگاهها در زمینه حفاظت و رفع موانع رایزنی نمود.

اگر استانها به درستی و با برنامه ای درست و منسجم کنگره های استانی چهارمین کنگره تاریخ معماری و شهرسازی را برگزار کنند نه تنها به حفاظت از میراث فرهنگی کمک بسیاری خواهند کرد که از این طریق به معرفی استان و حتی رفع نواقص خود می پردازد. چرا که موضوع حفاظت یک فرایند است که باید پژوهش و معرفی را در برگیرد. امید است تا این حرکت سنت شود و این سنت ادامه پیدا کند.

۱-۳- دکتر سید باقر آیتاله زاده شیرازی

چهره ماندگار عرصه معماری، مرمت و حفظ آثار تاریخی

- زمینه کاری: سازمان میراث فرهنگی کشور، موسسه فرهنگی ایکوموس ایران، فرهنگستان هنر.
- تولد- وفات: ۱ شهریور ۱۳۱۵ نجف وفات: ۲۸ مرداد ۱۳۸۶ تهران جایگاه خاکسپاری: قطعه هنرمندان بهشت زهرا.
- بنیانگذار: سازمان میراث فرهنگی کشور، کمیته ملی ایکوموس ایران، مجله اثر.
- پیشه: معمار، مرمتگر بناهای تاریخی، پژوهشگر تاریخ معماری ایران، استاد دانشگاه، مدیر مسئول و سردبیر مجله اثر.
- مدرک تحصیلی: دکترای مرمت بناهای تاریخی.
- وبگاه رسمی: www.drbaghershirazi.ir

باقر آیت‌الله زاده شیرازی، فرزند سید محمدحسین شیرازی و از نوادگان میرزای شیرازی، در خانواده‌ای ایرانی و مذهبی در نجف به دنیا آمد. مادر وی، فرزند سیدمحمدکاظم شیرازی، از مراجع تقلید بود. شیرازی معمار، مرمت‌گر، استاد دانشگاه، چهره ماندگار عرصه معماری، حفاظت و مرمت بناهای تاریخی ایران و عضو پیوسته فرهنگستان هنر جمهوری اسلامی ایران بود. وی بنیانگذار مرمت علمی بناها، محوطه‌ها و بافت‌های تاریخی در ایران و از بنیانگذاران سازمان میراث فرهنگی کشور است. دکتر آیت‌الله‌زاده شیرازی بنیان‌گذار مرمت علمی بناها، آثار و محوطه‌های تاریخی در ایران است. وی در طول حیات پرخیر و برکت خود، طرح و اجرای احیاء و مرمت صدها بنا و محوطه تاریخی در کشور را به عهده داشت و نقش موثری در مطالعات تاریخ معماری ایران، اشاعه دانش مرمت در کشور و تربیت نیروی انسانی متخصص در این زمینه ایفا نمود.

۱-۲- سخنرانان نخستین روز کنگره استانی - خراسان جنوبی

تاریخ معماری و شهرسازی ایران از نگاه مدیران و اساتید؛

۱-۲-۱- سرپرست معاون عمرانی استاندار خراسان جنوبی:

افول دوران طلایی معماری ایرانی اسلامی

سرپرست معاون عمرانی استانداری خراسان جنوبی با اشاره به اینکه امروز بافت‌های فاخر ایرانی اسلامی ساخته شده در کشور به تعداد انگشت‌های دست نیست، گفت: طی ۵۰ سال گذشته شاهد افول دوران طلایی معماری و شهرسازی ایرانی اسلامی بودیم. محمد فرهادی ۵ بهمن در چهارمین کنگره تاریخ معماری و شهرسازی ایران در خراسان جنوبی اظهار داشت: در کشوری زندگی می‌کنیم که پیشینه قوی در شهرسازی و معماری دارد و به آن افتخار می‌کنیم. وی با بیان اینکه پیشینیان ما به درستی از اصول معماری و شهرسازی استفاده کرده بودند، گفت: آنها شاهکارهای هنری- تاریخی در حوزه معماری و شهرسازی برای ما به یادگار گذاشتند تا با معماری و شهرسازی ایرانی آشنا شویم. معاون عمرانی استاندار خراسان جنوبی با توجه به اینکه بعد از ظهور اسلام بافت‌های ایرانی با فرهنگ اسلامی ساخته می‌شدند، افزود: اکثر آثار تاریخی ایرانی- اسلامی دارای روح هستند و حضور در این اماکن نشاط آور است و لذت زندگی را مضاعف می‌کند. فرهادی با اشاره به اینکه در گذشته شهرهای ایران یک هارمونی مشخصی داشتند، ادامه داد: شهرهای ایران در گذشته سیما و منظر خوبی داشتند اما امروزه سیما و منظر شهرهای کشور تکراری شده است. وی با تأکید بر اینکه در خراسان جنوبی نیز نمونه‌هایی از آثار تاریخی ایرانی اسلامی وجود دارد، تصریح کرد: بافت‌هایی تاریخی در بیرجند، خوسف، بشرویه، فردوس و قائن داریم که باید قدر این آثار تاریخی را بدانیم و توجه ویژه‌ای به این آثار داشته باشیم ولی متأسفانه قسمت عمده‌ای از بافت‌های تاریخی در فردوس و طیس بر اثر زلزله از دست رفته است. معاون عمرانی استانداری خراسان جنوبی با بیان اینکه طی ۵۰ سال گذشته شاهد افول دوران طلایی معماری و شهرسازی ایرانی اسلامی بودیم، گفت: آثار فاخر در معماری و شهرسازی ایرانی اسلامی کمتر دیده می‌شود و به دلیل تقلید کورکورانه از دیگران در دوران قاجار بود و در این دوران شاهد گسست فرهنگی در شهرها بودیم. فرهادی به عامل اصلی افول دوران طلایی معماری و شهرسازی ایرانی اسلامی اشاره کرد و افزود: عامل اصلی تهاجم فرهنگی است که فرهنگ غنی ایرانی

اسلامی را از دست دادیم و اثرات آن را امروز در کشور شاهد هستیم. وی با اشاره به اینکه امروز بافت‌های فاخر ایرانی اسلامی ساخته شده در کشور به تعداد انگشت‌های دست نیست، ادامه داد: امروزه مسکن به یک کالا تبدیل شده است و اکنون بناهایی ساخته می‌شوند که روح آن بافت‌های تاریخی ایرانی-اسلامی را ندارند. معاون امور عمرانی استاندار خراسان جنوبی با توجه به اینکه شهرهای قدیمی ایران مانند یک موجود زنده کامل و سالم کارآیی داشتند، تصریح کرد: اما شهرهای امروز ایران به یک موجود ناقص تبدیل شده است که به سختی به حیات خود ادامه می‌دهد. فرهادی با تأکید بر اینکه نیازمند یک انقلاب فرهنگی در بحث معماری و شهرسازی ایرانی اسلامی هستیم، گفت: باید همه آحاد ملت به دنبال این انقلاب بروند و معماری و شهرسازی ایرانی-اسلامی امروزه بسیار کم رنگ شده است. وی در پایان با بیان اینکه به دنبال تقلید کورکورانه از دیگر کشورها در حوزه معماری و شهرسازی نباشیم، خاطرنشان کرد: امیدواریم نتیجه چهارمین کنگره تاریخ معماری و شهرسازی ایرانی این باشد که پیشینه خود را در حوزه بازبانی کنیم.

۱-۲-۲- ریس کنگره استانی:

بقایای شهرهای ایرانی-اسلامی هنوز مایه افتخار و عظمت ماست

حسن رضانی در چهارمین کنگره تاریخ معماری و شهرسازی ایران در استان اظهار داشت: ایران و مردمان ایران از گذشته‌های دور در حوزه شهرسازی و معماری مشهور بودند. وی افزود: اگر تاریخ قبل از ایران را که نگاه کنیم متوجه می‌شویم ایرانیان بنیان‌گذاران شهرهای بزرگی بودند که در زمان خود و در نسل‌های آینده دنیا به آنان افتخار می‌کنند. مدیرکل میراث فرهنگی، صنایع دستی و گردشگری خراسان جنوبی بیان کرد: در دوران اسلامی شهرهای ما محتوای اسلامی به خود گرفت و بالنده‌تر شد و شهر در فرهنگ و تمدن ایرانی و اسلامی همیشه همانند جریان جوشان فرهنگی کار می‌کرد. رضانی با بیان اینکه امروزه بقایای شهرهای ایرانی و اسلامی هنوز نیز مایه مجد، افتخار و عظمت ما است تصریح کرد: با وجود اینکه ایرانیان بنیان‌گذاران شهر بوده‌اند اما از یک مقطعی دچار توقف شدیم و همین آشفتگی و پاشیدگی شهرهای امروزی ما محصول بی‌توجهی به این حوزه است. وی خاطرنشان کرد: شهرهای امروز نه تنها ریشه در فرهنگ و تمدن ایرانی ندارد بلکه تقلیدی کورکورانه و گذرا از چیزی است که دیگران از ما گرفته‌اند و ما باز هم از آنان تقلید می‌کنیم. مدیرکل میراث فرهنگی، صنایع دستی و گردشگری خراسان جنوبی یادآور شد: برگشت به آن مقطع طلایی از معماری و شهرسازی نیازمند شناخت دوباره آن داشته‌ها است. رضانی اظهار داشت: ناگزیریم که مجدد به گذشته فرهنگی خود برگردیم و با رویکردهای جدید داشته‌های خود را مجدد مورد بازنگری قرار دهیم و در دوران استقرار نظام جمهوری اسلامی احیاگران خوبی برای حوزه فرهنگ و تمدن به ویژه در بخش معماری و شهرسازی باشیم. وی افزود: بخشی از آسیب‌های اجتماعی نیز معطوف معماری و شهرسازی است که ما نیازمندیم این حرکت را از مجامع علمی و دانشگاه‌ها آغاز کنیم. کنگره معماری و شهرسازی ایران در مرحله استانی خود فرصتی است برای نگاه مجدد و آغاز این حرکت و امید است این کنگره آغازگر تلاشی باشد که شهرهای ما به حوزه اخیر خود برگردد.

۱-۲-۳- تبیین ارزش میراث ملموس فرهنگی برای جوانان

عضو هیئت علمی پژوهشگاه میراث فرهنگی کشور گفت: اگر بخواهیم جایگاه آثار برجسته را برای نسل آینده روشن کنیم عمده‌ترین کار بررسی و تبیین ارزش‌های میراث ملموس فرهنگی است. علیرضا انیسی در چهارمین کنگره تاریخ معماری و شهرسازی ایران در خراسان جنوبی اظهار کرد: بعد از دهه هشتاد موضوع توسعه پایدار در جهان به خاطر مشکلاتی که در غرب پیش آمد مطرح شد. وی افزود: در این دوران کشورهای غربی به دلیل ناهنجاری‌هایی که وجود داشت تصمیم گرفتند که تعریف توسعه پایدار بردازند و به دنبال این بودند که چگونه توسعه می‌تواند موجب پیشرفت

جامعه شود. عضو هیئت علمی پژوهشگاه میراث فرهنگی کشور با بیان اینکه سه عامل توسعه اقتصادی، عدالت اجتماعی و محیط‌زیست موجب پایداری توسعه می‌شوند، گفت: این موضوع بسیار در جوامع غربی مورد توجه قرار گرفته است. انیسی با اشاره به اینکه از اوایل قرن ۲۱ فرهنگ مورد توجه قرار گرفت و در سال ۲۰۱۲ فرهنگ به عنوان محور توسعه پایدار مطرح شد، ادامه داد: بنیان و محور اصلی بخش فرهنگ به میراث فرهنگی بر می‌گردد چرا که انسان‌ها همواره در طول تاریخ دارای اشتراکات فرهنگی بسیاری در جوامع بوده و امروز می‌خواهند بر پایه گذشته، آینده خود را بسازند. وی با بیان اینکه میراث فرهنگی به دو بخش ملموس و ناملموس تقسیم می‌شود، تصریح کرد: در بخش میراث ملموس ساخته‌های دست انسان و آنچه در طول قرن‌ها باقی‌مانده از اهمیت بالایی برخوردار است. عضو هیئت علمی پژوهشگاه میراث فرهنگی کشور افزود: اگر بخواهیم جایگاه آثار برجسته را برای نسل آینده روشن کنیم عمده‌ترین کار بررسی و تبیین ارزش‌های میراث ملموس فرهنگی است. انیسی تأکید کرد: در طول تاریخ تمام آثاری که انسان ساخته است نیاز به بررسی دارد و تبیین ارزش‌ها رکن اصلی در امر پژوهشی است. وی با اشاره به اینکه امروز تاریخ بستر اصلی حفظ ارزش‌ها است، گفت: بررسی تاریخ معماری و شهرسازی می‌تواند راه‌گشا برای آینده باشد. عضو هیئت علمی پژوهشگاه میراث فرهنگی کشور با بیان اینکه هر اثر تحت تاثیر دو عامل برونی و درونی شکل گرفته است، ادامه داد: عوامل بیرونی مانند شرایط اقتصادی، فرهنگی، زیست‌محیطی و ... ناخودآگاه بر اثر تاثیر می‌گذارد. به گفته وی عوامل درونی عناصری مانند طراحی و روش ساخت و ساز است که بنیان و شاخص اثر را تبیین می‌کند و باید در بررسی تاریخ معماری و شهرسازی به دنبال کشف عوامل درونی و بیرونی باشیم و روابط آن را بیان کنیم. انیسی با اشاره به اینکه امروز کنگره تاریخ معماری و شهرسازی ایران در سراسر کشور برگزار می‌شود و این قدمی مبارک است، گفت: اما شاید بهتر بود بعد از چندین سال وقفه ابتدا کنگره به صورت منطقه‌ای می‌بود و بعد به استانی می‌رسیدیم تا توجه مخاطبان را بیشتر جذب کنیم. عضو هیئت علمی پژوهشگاه میراث فرهنگی کشور یادآور شد: اولین کنگره تاریخ معماری و شهرسازی در سال ۷۴ در بزم با استقبال فراوانی برگزار شد و تعداد مقالات برجسته در هفت جلد ارائه شد. انیسی بیان داشت: در ۲۲ سال گذشته رشته‌های معماری و مرمت و مطالعات معماری در کشور افتتاح شده است و دانشجویان بسیاری به تاریخ معماری می‌پردازند بنابراین باید امروز با دیدگاه جدیدی به

این حوزه پرداخته شود. به گفته وی با پیشرفت دانش و کسب اطلاعات و آگاهی از اتفاقاتی که در حوزه معماری و شهرسازی کشور افتاده می‌توان کمک کرد به این موضوع منسجم‌تر نگاه و اظهار نظر کنیم. عضو هیئت علمی پژوهشگاه میراث فرهنگی افزود: امروز توان علمی و نسل جوان قادر است که چشم‌انداز روشنی در مورد تاریخ معماری و شهرسازی فراهم کند و امیدواریم این کنگره توجهات را جلب کند. انیسی افزود: با برگزاری این کنگره‌ها در دراز مدت قادر هستیم میراث معماری و شهرسازی را به صورت دقیق بیان و کمک کنیم ارزش آن برای همه روشن شود.

۱-۲-۴- بحران معماری در استان خراسان جنوبی

رییس دانشکده هنر دانشگاه بیرجند در سخنرانی افتتاحیه کنگره معماری و شهرسازی خراسان جنوبی گفت: ایران از جمله کشورهای پیشرو و پیشگام در حوزه معماری و شهرسازی است و قدمت قطعی ده هزار ساله دارد. متأسفانه علیرغم پیشینه غنی در حوزه معماری و شهرسازی امروز با معضل جدی آشفتگی و بحران معماری مواجه هستیم. که این مساله پیشینه تاریخی دارد. در اواسط دوره قاجاریه به جهت ارتباط شاهان قاجار با دول اروپایی تحت تاثیر فرهنگ و تمدن غرب قرار گرفته‌اند و یکی از موضوعاتی که بیشترین تاثیر و آسیب را دید معماری و شهرسازی بود، رواج معماری

بیگانه ناشی از خودشیفتگی سران حاکم در برابر معماری غربی بود. البته این تاثیرپذیری، پذیرش آگاهانه نقادانه و عالمانه نبود و کشور را دچار سردرگمی و بحران هویت معماری کرده و همزمان با ورود مدرنیته به ایران معماری ایران با دو چالش جدی مواجه گردید.

دکتر حسن هاشمی در ادامه افزود: چالش اول دل‌باختگی و شیفتگی معماری غرب بود. چالش دوم فراموشی و مرگ قطعی شاخصه‌های معماری ایرانی-اسلامی بود این در حالی است که چیزی برای ارایه به معماری معاصر نداشت. این آشفتگی در تقسیم‌بندی ارایه شده سبک‌های مختلف ایرانی سبک منحط نام گرفت که الگوی برداری تقلیدی و کورکورانه از معماری کشورهای اروپایی از ویژگی‌های آن بود. این فرآیند و وضعیت پیچیده معماری در دوره پهلوی اول نیز شدت یافت و سردمداران حکومت در پی احراز هویت و رهایی از بحران با تصمیم شتابزده و عجولانه اقدام به ساخت معماری و شهرسازی خاص با اتکا به افراط‌گرایی ناسیونالیسم (ملی‌گرایی) و باستان‌گرایی نمودند که متأسفانه چون روح ایرانی در آن وجود نداشت و معماران و طراحان آن بیگانه بودند. وضعیت آشفته معماری ایران شدت بخشید و این روز آشفتگی تا به امروز تداوم یافته است و علیرغم مطالعات و فعالیت‌های بسیاری که در این حوزه صورت گرفته ولی متأسفانه هنوز معماری ایران جایگاه شایسته و بایسته خود را در حوزه معماری بازنیافته است.

رییس شورای هیات علمی کنگره معماری و شهرسازی خراسان جنوبی افزود: انتظار می‌رود برگزاری چهارمین کنگره تاریخ معماری و شهرسازی خراسان جنوبی نقطه عطفی در ایجاد تحول در نظام معماری و شهرسازی شهرهای استان به ویژه بیرجند را به همراه داشته باشد.

الگوگیری از بافت تاریخی بیرجند که نشانه‌هایی از شاخصه‌های سبک اصفهانی را به همراه دارد می‌تواند الگویی مناسب جهت دستیابی به معماری ایرانی اسلامی و رهایی از بحران و آشفتگی معماری امروز باشد.

دکتر حسن هاشمی در پایان گفت: پیشنهاد می‌گردد ترکیبی مرکب از کارشناسان و اساتید دانشگاه بیرجند، سازمان میراث فرهنگی، سازمان نظام مهندسی ساختمان، سازمان مسکن و شهرسازی و شهرداری تشکیل و نسبت به سیاستگذاری مناسب جهت تشویق مالکان جهت ساخت بنا با الهام از معماری ایرانی- اسلامی انجام گردد. بدون تردید برگزاری کنفرانس‌هایی از این نوع می‌تواند نسبت به تقویت مبانی نظری حوزه معماری و شهرسازی کمک شایان نماید و در نهایت با تعامل با دستگاه‌های اجرایی مرتبط از منظر اجرایی و عمل نیز می‌توانیم استان خراسان جنوبی را به عنوان پایلوت معماری ایرانی- اسلامی در شرق کشور مطرح نماییم چراکه همانطور که مقام معظم رهبری فرمودند تحقق سبک زندگی ایرانی-اسلامی در گرو مسائل مختلفی است که مهمترین آن ایجاد شهر ایرانی- اسلامی است.

۱-۳- در کنگره استانی (بیرجند) انجام می‌شود:

۱-۳-۱- تجلیل از استادکاران برجسته معماری سنتی خراسان جنوبی

برای اولین بار در استان و در جریان کنگره تاریخ معماری و شهرسازی از استادکاران برجسته معماری سنتی که در حوزه مرمت ابنیه تاریخ خراسان جنوبی فعال هستند تجلیل می‌شود. «غلامرضا اشرف نژاد»، «غلامحسین برزگران»، «محمد فولادی»، «محمد علی هامون»، «محمد تقی عطار بشرویه»، «حسین اسماعیلی اول»، «علی امیدفر»، «اسماعیل کنعانی»، «حسن صابری مقدم»، «کاظم فروتنی راد» و «احمد علی جمعگی» از جمله افرادی هستند که برای یک عمر فعالیت در یکی از مشاغل سخت و پر زحمت و توسعه و ترویج معماری سنتی استان گام برداشته‌اند. در پایان یادآوری می‌شود در استان خراسان جنوبی هنرمندان و معماری سنتی آثار ارزشمندی خلق کرده‌اند. این اداره کل سعی و تلاش می‌کند آنان را شناسایی و زمینه معرفی آنها را فراهم سازد.

تصویر شماره ۲- تجلیل از استادکاران برجسته معماری سنتی

۱-۳-۲- کارگاه های آموزشی:**کارگاه تخصصی سیری در معماری ایران از ورود اسلام تا برآمدن سلجوقیان**

(۵ بهمن ماه ۱۳۹۵ ساعت ۱۷:۳۰ تالار اجتماعات فرمانداری بیرجند-هزینه کارگاه: رایگان)

- مدرس کارگاه: دکتر انیسی - عضو هیات علمی پژوهشگاه میراث فرهنگی و گردشگری کشور
- هدف: آشنایی با معماری و شهرسازی خراسان جنوبی
- مخاطبین: مدیران کارشناسان اساتید و دانشجویان

تصویر شماره ۴- کارگاه تخصصی سیری در معماری ایران

۱-۳-۳- برپایی نمایشگاه "مرمت ابنیه تاریخی استان، در قاب تصویر"

در حاشیه برگزاری کنگره تاریخ معماری و شهرسازی خراسان جنوبی، نمایشگاه عکس مرمت آثار تاریخی در محل نگارخانه سرو مجموعه جهانی باغ و عمارت اکبریه بیرجند گشایش می‌یابد. در این نمایشگاه فعالیت‌های و عملکرد اداره کل میراث فرهنگی، صنایع دستی و گردشگری خراسان جنوبی در حوزه مرمت ابنیه تاریخی در قالب ۳۰ قاب عکس معرفی شده است. این نمایشگاه در طول برگزاری کنگره پذیرای علاقمندان خواهد بود. از دیگر برنامه‌های جنبی: اجرای موسیقی مقامی و بازدید از بافت تاریخی بیرجند، خوسف و فردوس خواهد بود.

تصویر شماره ۵- برگزاری نمایشگاه عکس مرمت آثار تاریخی در محل نگارخانه سرو

مشارکت مردم و دستگاههای اجرایی در حفظ آثار تاریخی ضروری است.

مشارکت و همیاری مردم و دستگاههای اجرایی در حفظ آثار و بناهای تاریخی ضروری است. مدیرکل میراث فرهنگی، صنایع دستی و گردشگری خراسان جنوبی معتقد است: برای بهسازی بافت‌های تاریخی باید دستگاه‌های اجرایی سهم خود را در این زمینه تخصیص دهند تا موجب رونق این مناطق شود. حسن رضانی گفت: بافت‌های تاریخی و فرهنگی بیرجند شناسنامه شهر بوده و وسعت بافت‌های تاریخی و فرهنگی بیرجند نزدیک به ۶۰ هکتار است. رضانی با بیان اینکه شهرداری و مردم در کنار میراث فرهنگی باید به بهسازی بافت‌های فرسوده کمک کنند، اظهار داشت: به طور میانگین سالانه ۵۰۰ میلیون تومان برای مرمت معابر و بناها در بافت‌های فرسوده هزینه شده است. وی با اشاره به اینکه در حال حاضر ما هویت شهر بیرجند را مخدوش کرده ایم گفت: شهرداری بیرجند باید نسبت به راه‌اندازی دفتر بافت تاریخی اقدام کند.

ضرورت معرفی بافت تاریخی بیرجند به عنوان پایلوت معماری شرق کشور

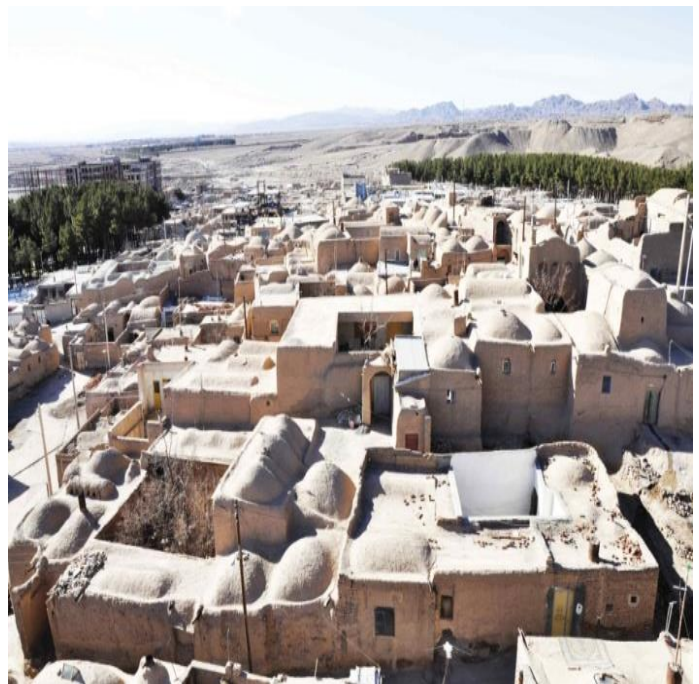
بافت تاریخی بیرجند با توجه به ارزش تاریخی آن ضرورت دارد تا به عنوان پایلوت معماری ایرانی- اسلامی شرق کشور مطرح شود. رئیس دانشکده هنر دانشگاه بیرجند می‌گوید: بافت تاریخی بیرجند با توجه به ارزش تاریخی و ویژگی‌های معماری موجود در بناهای آن مانند ارگ کلاه فرنگی، مدرسه شوکتیه، قلعه، ارگ بهارستان، ساختمان پست قدیم، خانه تاریخی اعتمادی نیا و... و با وجود گذشت سال‌ها از احداث این آثار هنوز تا حدودی سالم اما در معرض تخریب است به همین دلیل ضرورت دارد تا اقدام‌هایی برای حفظ آن به عنوان سند هویت مردم این شهر انجام و سپس به عنوان پایلوت معماری شرق کشور مطرح و معرفی شود.

دکتر «حسن هاشمی» می‌افزاید: وجود آثار تاریخی فراوان در بافت تاریخی نشانگر پیشینه فرهنگی مردم بیرجند است و ضروریست تا اقدامی اساسی در این زمینه انجام شود. به گفته وی، پس از مرمت می‌توان برای بناهای تاریخی کارکردهای مختلفی تعریف کرد که یکی از آن‌ها ایجاد مهمانسراهای سنتی کوچک برای پذیرایی از گردشگران است. ایجاد سفره خانه‌های سنتی، موزه، خانه هنرمندان و... از دیگر مواردی است که می‌تواند در این زمینه مورد توجه قرار گیرد.

با این کار می‌توان الگویی برای ساخت وساز و معماری جدید ارائه کرد تا در احداث بناهای جدید همخوان با معماری منطقه باشد یا حداقل برای حفظ هویت معماری ایرانی - اسلامی ۱۰ هزار ساله کشور اقدام‌هایی انجام شود. وی با اشاره به بعضی از ویژگی‌های معماری ایرانی - اسلامی و شیوه‌های مختلف آن مانند پارسی، پارتی، خراسانی، آذری، اصفهانی و... تاکید می‌کند و می‌گوید: ۲ اصل مهم در معماری، اقلیم و فرهنگ است که در ساخت وسازهای هر منطقه باید رعایت شود تا بهترین معماری به وجود آید. به گفته وی، این امر نیازمند فرهنگ سازی است تا باعث افزایش آگاهی فرهنگی و هنری گروه‌های مختلف مردم به ویژه جوانان شود.

وی در زمینه استقرار دانشکده هنر در بافت تاریخی بیرجند می‌گوید: بسیاری از دانشکده‌های هنر در مکان‌های تاریخی مستقر شده‌اند. هرچند این کار نکات مثبت و منفی دارد اما به رویکرد مثبت مسئولان میراث فرهنگی نیاز است. وی سیاست اداره کل میراث فرهنگی استان را حفظ درست و منطقی آثار تاریخی می‌داند و ادامه می‌دهد: با این هدف مجموعه باغ و عمارت اکبریه بیرجند برای جلوگیری از فرسایش تخلیه شد. البته میراث فرهنگی در سال‌های اخیر اقدام‌های خوبی برای شناسایی، مرمت و احیای آثار تاریخی در بافت تاریخی بیرجند انجام داده است.

تصویر شماره ۶- بافت تاریخی بیرجند

۱-۴- نشست‌های تخصصی اولین روز کنگره معماری و شهرسازی خراسان جنوبی

- هیئت رئیسه: دکتر انیسی - دکتر هاشمی زرج آباد - دکتر ناصری
- مکان و زمان: بیرجند- تالار ولایت دانشگاه بیرجند- سه شنبه ۵/ بهمن/۱۳۹۵

عنوان مقاله	نویسندگان	زمان
پژوهشی بر آسیب‌شناسی لرزه‌ای مسجد جامع افین	داربوش حیدری	۱۰:۰۰ الی ۱۰:۲۰
تحلیل هندسی، مفهومی تزئینات گچ‌بری دوران قاجار (نمونه موردی کوشک باغ رحیم‌آباد بیرجند)	تکتم بیجاری / فرید فروزانفر	۱۰:۲۰ الی ۱۰:۴۰
نگرشی بر تحلیل زیبایی‌شناسی فضاهای معماری عصر صفوی (مطالعه موردی: رسمی‌بندی‌های حسینیه نواب بیرجند)	فرشته آذرخرداد	۱۰:۴۰ الی ۱۱:۰۰
مدیریت و بهره‌برداری مجموعه باغ و عمارت بهلگرد بیرجند از دوره قاجار تا پهلوی اول	محمدعلی بزرگمهر	۱۱:۰۰ الی ۱۱:۲۰

اعضاء پنل در روز اول کنگره

این کنگره از ساعت هشت و نیم صبح با قرائت قرآن آغاز و با بخش سرود جمهوری اسلامی ایران و تیزر کنگره و قرائت پیام دکتر طالبیان، معاون میراث فرهنگی گردشگری خراسان جنوبی و رییس کنگره استانی؛ دکتر هاشمی رییس دانشکده هنر دانشگاه بیرجند و ریاست شورای علمی کنگره و فرهادی، سرپرست معاونت عمرانی استانداری سخنرانی مینمایند.

قبل از برگزاری نشست های علمی، تعدادی از استادکاران برتر حوزه مرمت و معماری سنتی خراسان جنوبی تجلیل خواهند شد.

افتتاح نمایشگاه مرمت و معماری سنتی خراسان جنوبی تجلیل خواهند شد.

افتتاح نمایشگاه ((مرمت در قاب تصویر)) بازدید از بافت تاریخی بیرجند و برگزاری کارگاه آموزشی از ویژه برنامه های بعداز ظهر نخستین روز کنگره استانی خواهد بود.

به منظور اطلاع رسانی، چکیده تعدادی از مقالات که در نشست تخصصی ارائه شد به شرح ذیل است.

نخستین سخنران این نشست، بهرام عنانی خواهد بود. "مطالعه سازه های آبی در شهرستان طبس، با استناد به داده های بدست آمده از بررسی های باستان شناسی بخش دستگردان و دهستان منتظریه طبس" موضوع تحقیق نامبرده است. در چکیده مقاله وی می خوانید: شهرستان طبس در شمال غرب استان خراسان جنوبی واقع شده و با استان های کرمان، یزد، خراسان رضوی و اصفهان هم مرز می باشد. این شهرستان ۵۵۴۶۰ کیلومتر مربع مساحت و ۶۹۰ متر از سطح دریا ارتفاع دارد. شهرستان طبس به دلیل کمبود آب در طول تاریخ بیشترین استفاده را از سازه های آبی، بالاخص سازه های نگهداری آب، برده است. بررسی های باستان شناسی صورت گرفته در بخش دستگردان و دهستان منتظریه این شهرستان در سال های اخیر نشان از اهمیت این سازه ها در دوران مختلف اسلامی دارد. بطور کلی سازه های مرتبط با آب در این بررسی ها به چهار گروه آب انبار، آسیاب، حمام و قنات تقسیم می شود. کارکرد هر کدام از این سازه ها بطور کامل متفاوت است، با این حال در بخش مدیریت آبی شباهت اندکی دارند که در این مقاله سعی بر آن است تا به معرفی، کارکرد، نقش و معماری این آثار پرداخته شود. هدف از پژوهش حاضر نقش این سازه ها در یک منطقه کویری مثل طبس و ارتباط آن ها با آب می باشد. روش پژوهش نیز میدانی و کتابخانه ای است؛ بخش میدانی در هنگام بررسی باستان شناسی انجام شده است.

دومین سخنرانی با موضوع "تحلیل هندسی، مفهومی تزئینات گچ‌بری دوران قاجار (نمونه موردی کوشک باغ رحیم‌آباد بیرجند)" است. این مقاله توسط نکتم بیجاری ارایه می‌شود. در چکیده مقاله وی می‌خوانید: باغ رحیم‌آباد که باغی حکومتی از دوران قاجار می‌باشد، در انتهای خیابان مدرس شهر بیرجند واقع شده است. در تزئینات معماری دوران قاجار آنچه پیش از همه حائز اهمیت است کاشی‌کاری، آینه‌کاری و گچ‌بری است. عمارت کوشک باغ رحیم‌آباد یکی از پرتزین‌ترین فضاهای معماری منطقه خراسان جنوبی می‌باشد که گچ‌بری‌های تالار شاه‌نشین آن شاخص و منحصر بفرد است. ویژگی مهم این تالار، استفاده از نقوش بسیار زیبایی چون سردیس‌های حیوانی، اسلیمی، گیاهی و مقرنس است. نظر به اهمیت این تزئینات این مقاله با بررسی کلی تحولات صورت گرفته در تزئینات دوران قاجار، به تحلیل هندسی - مفهومی تزئینات عمارت باغ رحیم‌آباد می‌پردازد. روش انجام پژوهش توصیفی-تحلیلی و در برخی موارد تطبیق با نمونه تاریخی و گردآوری اطلاعات به روش کتابخانه‌ای گفتگو با صاحب‌نظران معماری بیرجند بوده است.

"مدیریت و بهره‌برداری مجموعه باغ و عمارت بهلگرد بیرجند از دوره قاجار تا پهلوی اول" موضوع مقاله دیگری است که توسط محمدعلی بزرگمهر ارایه می‌شود. در چکیده پژوهش او می‌خوانید: باغ و عمارت بهلگرد هم چون دیگر باغات تاریخی بیرجند وجهی متمایز از باغ‌آرایی و معماری باغات مسکونی را در فراروی مخاطبین خود قرار می‌دهد که شناخت صحیح و موثق آن مستلزم تطبیق آن با دیگر باغ‌های شناخته شده منطقه می‌باشد. این باغ هر چند به نظر می‌رسد دارای سابقه تاریخی زیادی است ولی ساختارهای معماری موجود آن بیشتر دوره قاجار و پهلوی اول را نشان می‌دهد. این پژوهش با هدف شناخت روش‌های مدیریت سنتی بهره‌برداری از یکی از باغ‌های تاریخی بیرجند انجام شده است که بر مبنای گردآوری اطلاعات شفاهی و بررسی اسناد تاریخی و تطبیق آن بر ویژگی‌های معماری موجود و مشهود در باغ و عمارت بهلگرد است. به نظر می‌رسد شناخت این سنت‌ها و ضوابط و معیارهای حاکم بر آنها، نه تنها در بهره‌برداری فعلی از باغ‌های تاریخی راهگشا است بلکه در شناخت بخشی از میراث ناملموس باغداری ایرانی پژوهشگران را یاری می‌کند. با توجه به اینکه بخش از اطلاعات جمع‌آوری شده در این پژوهش بر مبنای داده‌های شفاهی است، در این پژوهش به نحوه مدیریت باغ و عمارت بهلگرد در حوالی از دوره قاجار تا پهلوی اول پرداخته می‌شود.

اخبار و رویدادهای علمی و فرهنگی استان خراسان جنوبی

سومین همایش ملی باستان‌شناسی ایران

- دبیرخانه دائمی: دانشکده هنر دانشگاه بیرجند
- تاریخ برگزاری: ۲۴ و ۲۵ آبان ماه ۱۳۹۶
- مکان: تهران، تالار همایش‌های دانشگاه پیام نور

اولین همایش ملی باستان‌شناسی ایران، در اردیبهشت ماه ۱۳۹۲ توسط دبیرخانه ی دائمی همایش ملی باستان‌شناسی ایران، دانشگاه بیرجند و اداره کل میراث فرهنگی صنایع‌دستی و گردشگری خراسان جنوبی با همکاری انجمن علمی باستان‌شناسی ایران، پژوهشکده باستان‌شناسی کشور و سایر مراکز علمی و پژوهشی، در دانشگاه بیرجند برگزار گردید. با توجه به استقبال چشمگیر باستان‌شناسان، اساتید باستان‌شناسی و دانشجویان این رشته، دبیرخانه دائمی همایش ملی باستان‌شناسی دومین دوره ی همایش را در آبان‌ماه ۱۳۹۴ در محل موزه بزرگ مشهد برگزار کرد که با استقبال چشمگیری مواجه شد. دبیرخانه دائمی هم اکتون مقدمات لازم را برای برگزاری سومین همایش در سال ۱۳۹۶ تدارک دیده است. برای کسب اطلاعات بیشتر به پایگاه اطلاع‌رسانی دبیرخانه همایش به نشانی <http://conf.birjand.ac.ir/archconf3> مراجعه نمایید.

«فصلنامه علمی - ترویجی اثر»

نخستین مجله سازمان ملی حفاظت آثار باستانی کشور بعد از انقلاب اسلامی در سال‌های ۱۳۵۷ الی ۱۳۵۹ به مجله‌ی با عنوان آگاهی‌نامه در سه شماره متوالی منتشر گردید؛ پس از آن مجله‌ی با عنوان اثر به مدیر مسئولی دکتر آیت الله زاده شیرازی در سال ۱۳۵۹ چاپ گردید. دکتر شیرازی تا شماره ۴۱، مدیرمسئول این فصلنامه بودند. این مجله در سال ۱۳۷۸ از سوی وزارت فرهنگ و آموزش عالی شایستگی کسب درجه علمی-ترویجی را پیدا نمود. پس از سال ۱۳۸۵ زیر نظر پژوهشگاه به سردبیری دکتر جواد نیستانی و مدیر مسئولی دکتر موسوی کوهپیر به کار خود ادامه داد و در سال ۱۳۸۹ آقای دکتر خوشنویس سردبیر مجله اثر گردید. در سال ۱۳۹۳ خانم دکتر اشرفی به سردبیری مجله و آقای گلشن مدیر مسئول مجله منصوب گردیدند. مجله اثر تا کنون ۷۲ شماره به طور متوالی را منتشر کرده است.

گذشته، تب «بی‌هویتی» را درمان می‌کند.

سوالی که مطرح است این است که اگر معماری تاریخی ایران آنچنان که شایسته است، معرفی و شناخته می‌شد بازهم معماری امروز ایران دچار بحرانی که آن را «بی‌هویتی» تعریف می‌کنند شده بود؟ آیا این شناخت حداقل تا حدودی نمی‌توانست نقش بازدارندگی و جهت‌دهی صحیح به این حرکت را داشته باشد؟

حمزه حمزه، کارشناس حوزه میراث فرهنگی استان معتقد است: به طور حتم بخشی از بحران «بی‌هویتی» معماری کنونی ایران را می‌توان با بررسی و تجزیه و تحلیل دقیق و صحیح تاریخ معماری و شهرسازی گذشته ایران درمان کرد. چراکه تاریخ معماری همواره یکی از مبانی اصلی نظریه‌پردازی‌ها و بعضاً زمینه‌پیدایش سبک و اندیشه‌های نظری معماری و الهام‌بخش استادان برجسته معماری غرب در خلق آثارشان بوده است؛ در مراکز علمی و تخصصی غرب، مباحث تاریخی معماری موضوع مطالعه و پژوهش بوده و بعضاً در روش‌ها و مبانی آن پژوهش فراوانی انجام شده است؛ این در حالی است که معماری و معماران ایران به دلایل مختلف مانند تبعات ناشی از تاریخ‌زدایی مدرنیسم و عدم معرفی صحیح چهره واقعی معماری گذشته ایران در طی آموزش و فعالیت حرفه‌ای معماری، تاریخ را از زمینه‌های آموزشی و مطالعاتی خود حذف کرده‌اند. مدرس گروه هنر و معماری دانشگاه آزاد اسلامی واحد بیرجند در ادامه می‌گوید: از قابلیت‌های تاریخ معماری می‌توان در جهت آموزش معماری، حفظ و احیای بناها، بهره‌گیری از تجربیات فنی و سازه‌ای و در نهایت کمک به تدوین تاریخ، فرهنگ و تمدن جامعه کمک گرفت. وی در پایان گفت: برگزاری چهارمین کنگره تاریخ معماری و شهرسازی ایران فرصت مغتنمی است تا زمینه‌ای مناسب برای توجه به هویت و فرهنگ خودی در عرصه هنر معماری و شهرسازی فراهم گردد. استمرار برگزاری این‌گونه کنگره‌ها، ضمن اینکه به شناخت و معرفی خصوصیات معماری و شهرسازی سنتی و بومی و کشف مفاهیم نهفته در آن کمک می‌نماید، گامی موثر برای سازماندهی ساخت و ساز و معماری شهرهای مان خواهد بود.

پژوهشگران غربی، ماخذ مهم تاریخ‌نگاری معماری و شهرسازی ایران

تاریخ‌نگاری معماری به‌عنوان یکی از رشته‌های مهم در ادبیات معماری جایگاه ویژه‌ای دارد. خاستگاه این رشته در غرب و از حدود قرن ۱۸ است. در ایران مطالعه و بررسی آثار تاریخی معماری ایران از یک قرن پیش با ورود افرادی که بیشتر با اهداف باستان‌شناسی و گاهی پژوهش و تحقیق به ایران آمدند، آغاز شد. این عده با دیدگاه‌ها و روش‌های خاص خود به بررسی آثار معماری ایران پرداختند. اوضاع خاص سیاسی و اجتماعی و فرهنگی موجود، شرایط را برای فعالیت این افراد فراهم ساخت. برخی از آنها با داشتن مسئولیت‌های دولتی و دانشگاهی امکانات خاصی نیز برای مطالعه و تحقیق بدست آوردند و با توجه به انگیزه‌های قوی و با پشتکار و تلاش فراوان حداکثر استفاده را از این شرایط نمودند. دستاورد حضور اینان ده‌ها جلد کتاب و انواع تالیفات گوناگون در معرفی آثار ایران بوده است. که در عین ارزشمند بودن نیاز به نقد و بررسی دارند. نگاه این

محققان به معماری این سرزمین و به‌الطبع روش برخوردشان در تدوین معماری ایران منبعث از نگاه برگرفته از دیدگاه‌ها و روش‌های علمی غرب بود. اینان به دلیل عدم آشنایی کافی با فرهنگ، زبان و ادبیات ایران نتوانستند روح حاکم بر معماری این سرزمین را دریابند و به علت پرهیز از اختلاط با پژوهشگران ایرانی که در این جهت می‌توانستند همکاری داشته باشند، آنچه برجای گذاشتند مجموعه‌ای بود که با وجود ارزش‌های علمی و اسنادی غیرقابل انکار، معرف واقعی معماری گذشته ایران نبوده‌اند.

پیشینه کنگره تاریخ معماری و شهرسازی ایران

عنوان	تاریخ و روز برگزاری	محل برگزاری	تعداد شرکت کنندگان	خلاصه مقاله	اصل مقاله	مقالات چاپ شده	تعداد مجلدهای چاپ شده	نمایشگاهها
کنگره اول	۷ تا ۱۲ اسفند ۱۳۷۴	شهر بم	۵۵۰ نفر	۳۵۰	۲۵۰	۱۹۶	۵	۱۱
کنگره دوم	۲۵ تا ۲۹ فروردین ۱۳۷۸	شهر بم	۲۰۰۰ نفر	۷۰۰	۳۹۶	۱۳۷	۵	۸
کنگره سوم	۲۵ تا ۳۰ فروردین ۱۳۸۵	شهر بم	۶۰۰ نفر	۵۰۰	۲۲۰	۱۳۰	۵	۱۰
کنگره چهارم	۵ تا ۷ بهمن ۱۳۹۵	بیرجند/خوسف/فردوس	با رویکرد متفاوت در ۳۱ استان کشور از جمله خراسان جنوبی برگزار می‌شود					

تصویر شماره ۷- پوستر کارگاه فهم معماری ایران از پنجره بیرجند

کارگاه فهم معماری ایران از پنجره بیرجند

رویداد علمی موفق در حوزه معماری و شهرسازی استان خراسان جنوبی

دبیرخانه رویدادهای معماری ایران (وابسته به مرکز مطالعات و تحقیقات شهرسازی و معماری ایران)، شهریور ۱۳۹۰، «کارگاه فهم معماری ایران از پنجره بیرجند» را با مشارکت و همکاری دفتر منطقه‌ای یونسکو در ایران، اداره کل میراث فرهنگی، صنایع دستی و گردشگری خراسان جنوبی، استانداری و دیگر نهادهای دولتی و خصوصی برگزار کرد. در برنامه‌های این کارگاه جمعی کثیری از اساتید، پژوهشگران و دانشجویان معماری و شهرسازی از سراسر کشور به بیرجند آمدند و با برگزاری کارگاه‌های آموزشی و نشست‌های جنبی، پنجره‌ای نو به سوی ارزش‌های کم‌نظیر این سرزمین تاریخی باز کردند. بعد از برگزاری کارگاه فهم معماری ایران از پنجره بیرجند، برگزاری کنگره استانی "تاریخ معماری و شهرسازی ایران" را می‌توان به‌عنوان دومین رویداد علمی مهم در حوزه معماری و شهرسازی استان خراسان جنوبی قلمداد کرد.

نخستین روز کنگره تاریخ معماری و شهرسازی خراسان جنوبی در قاب تصویر

چکیده آنچه بر صحنه دومین روز گذشت

دومین روز کنگره در شهر تاریخی خوسف و با سخنرانی محمدشفیعی فرماندار شهرستان خوسف؛ حسن‌رضانی، مدیرکل میراث فرهنگی استان و رییس کنگره؛ دکتر رحیمی‌رییس شورای شهر خوسف و فرهاد نظری مدیرکل ثبت آثار و حفظ و احیاء میراث معنوی و طبیعی آغاز می‌شود. پیش از آغاز نشست‌های تخصصی و علمی از استادکاران برتر حوزه مرمت و معماری سنتی خوسف تجلیل به عمل می‌آید. از برنامه‌های جانبی دومین روز کنگره استانی بازدید از نمایشگاه عکس مرمت ابنیه، بازدید از بافت تاریخی و آرامگاه ابن حسام خوسفی و بازدید از کارگاه‌های تولید صنایع دستی خواهد بود. به منظور اطلاع‌رسانی چکیده مقالات که در نشست تخصصی این روز ارایه می‌شود به این شرح است.

۱-۲- تشریح چالش‌های معماری ایران؛

حاشیه‌نشینان تجربه‌های تاریخی و آغاز رویارویی با مسائل معماری و شهرسازی

سیدمحمد بهشتی در نقد معماری معاصر می‌گوید: مشکل معماری و شهرسازی ما از آنجا آغاز شد که تجربه‌های تاریخی معماری و شهرسازی ایران را امری مربوط به گذشته و نه متعلق به حال و امروز و دوران معاصر پنداشتیم. از دوران پهلوی اول تا دوران حاضر با وجود همه انتقادات و تذکراتی که بابت نادیده گرفتن تجربه‌های تاریخی در عرصه معماری و شهرسازی می‌شود، عملاً آنها در حاشیه قرار دارند و متعلق به گذشته قلمداد می‌شوند.

مهندس سیدمحمد بهشتی را نه فقط معماران که صاحب‌نظران میراث‌فرهنگی و البته جامعه سینمایی کشور می‌شناسند. وی که همواره عطر و طعم تاریخ و فرهنگ کشور را بر مسئولیت‌های خود پراکند، سال‌ها مسئولیت بنیاد سینمایی فارابی را در زمان اوج کار بنیاد برعهده داشت و در عین حال سکنداری سازمان میراث‌فرهنگی در دولت‌های هفتم و هشتم از دیگر سوابق مدیریتی او به شمار می‌رود.

بهشتی در مقام معمار، معماری معاصر را فاقد پیوند با تجربه‌های تاریخی می‌داند و در نقد معماری معاصر، حاشیه‌نشینان تجربه‌های تاریخی را آفت قلمداد و آغاز مسائل معماری و شهرسازی را از زمان پشت کردن به تجربه‌ها عنوان می‌کند.

رئیس پژوهشگاه میراث‌فرهنگی در تشریح وضعیت معماری و شهرسازی کشور می‌گوید: تقریباً همه دنیا اقرار می‌کنند که تجربه تاریخی ایران در زمینه معماری و شهرسازی، درخشان و با ارزش است. اما در دوران معاصر متأسفانه خود ما عملاً به آن پشت کرده‌ایم. مشکل از آنجا آغاز شد که تجربه‌های تاریخی معماری و شهرسازی را امری مربوط به گذشته و نه متعلق به حال و امروز و دوران معاصر پنداشتیم و از دوران پهلوی اول، این تجربه تاریخی به مرور رها و نظام آموزش عالی نسبت به شناخت آنها بی‌اعتنا شد.

انتقاد به بی‌اعتنایی نظام آموزشی به آموزش معماری و شهرسازی ایرانی

بهشتی دلایل این بی‌اعتنایی نظام آموزشی ایران را غلبه تفکر معماری و شهرسازی غرب بر تحصیل‌کردگان بیان می‌کند و می‌گوید: هنوز هم به رغم انتقادهای که طی چند دهه اخیر از نادیده گرفتن تجربه تاریخی اصیل در دوران معاصر می‌شود عملاً، تقاضا برای این موضوع مهم وجود ندارد و تنها در میدان سخن از جانب مراجع رسمی بیان می‌شود.

او فقدان پرسش نظام آکادمیک از چرایی عدم حضور تجربه تاریخی در نظام آموزشی معماری و شهرسازی را از دیگر دلایل گسست معماری معاصر با معماری گذشته عنوان می‌کند و می‌افزاید: معماری و شهرسازی معاصر غرب را پرسش‌گری مداوم از تجربه‌های تاریخی خود تازه نگاه داشت و نو به نو کرد. در حالیکه در ایران افرادی که طی آن سال‌ها، تعلق خاطری به معماری و شهرسازی ایران داشتند یا بسیار منزوی بودند و یا در متن نظام آموزشی و نظام ساخت و ساز حضور جدی نداشتند و متن را تشکیل نمی‌دادند؛ و به عبارتی حاشیه‌نشین جریان عمومی بودند. وی ادامه می‌دهد: حاصل آن حاشیه‌نشینی‌های مظلومانه، تفوق‌یافتن یک نحو گرده‌برداری نیم‌بند از تجربه مدرنیسم غربی بود که طبیعتاً خود را نسبت به شناخت تجربه تاریخی ایران مستغنی می‌دانست. زیرا متاسفانه فرض اصلی این بود که گذشته تمام شده و باید آنرا ترک کرد و به این دلیل مطالعه آن به کار امروز نمی‌آید.

بهشتی با طرح این پرسش که آیا این فرض درستی است؟ می‌گوید: به هر بازه‌ای از گذشته که نگاه بیندازیم تداوم گذشته‌ای دورتر در آن متجلی است. به‌عنوان نمونه معماری دوران قاجار، بر گذشته‌ای به نام معماری دوره صفویه بنا شده و معماری دوره صفویه به گذشته معماری تیموری و ایلخانی مربوط است. آنها چه کردند؟ آیا گذشته خود را تکرار کردند؟ نسبت به گذشته خود بی‌تفاوت بودند؟ گذشته را یک امر سپری شده قلمداد کردند؟

تلاش برای یافتن راه‌حل‌های معاصر معمارانه با بهره‌مندی از تجربه تاریخی

وی ادامه می‌دهد: آنها وجهی از گذشته را که اصولاً متوقف در زمان بود، ترک کردند و وجهی را که قابلیت تداوم داشت، ادامه دادند. به همین دلیل معماری دوره صفوی و سلجوقی با وجود تفاوت‌های جدی، تابع یک سنت است که هرکدام به اقتضای شرایط برای مقتضیات و مسائل زمانه خود، در تبعیت از آن راه‌حل‌های جدیدی پیدا کرده‌اند. به همین دلیل است که ما معماری دوران صفوی را از معماری دوران سلجوقی تشخیص می‌دهیم یا معماری دوران قاجار را از معماری صفوی باز می‌شناسیم، لیکن تبعیت همه این ادوار را از یک سنت معماری شاهد هستیم.

به گفته رئیس پژوهشگاه میراث فرهنگی، عاقلانه این است که در تولیدات معاصر، آن وجه از تجربه تاریخی معماری و شهرسازی ایران را که متوقف در زمان نیست، ادامه داده و تلاش می‌کردیم تا از پیوند با آن خارج نشویم؛ روندی که اتفاق نیافتاد و ما آن سنت را ترک کردیم.

بهشتی معتقد است: تجربه تاریخی معماری و شهرسازی ایران در نیمه دوم قاجاریه در عموم بناها و اوایل پهلوی جز بناهای رسمی بیانگر این نکته است که به رغم مواجهه با معماری غرب و تأثیرپذیری از آن و ظهور صورتی جدید از ابنیه که بعضی پیش از آن مسبوق به سابقه نبود ولی ایجاد رابطه معنادار بین معماری و شهرسازی گذشته با معاصر کاملاً ممکن و شدنی است.

استدلال‌های موهوم و جدایی معماری و شهرسازی از تداوم با تجربه تاریخی

وی با انتقاد از استدلال‌های جدید در افت کیفیت معماری و شهرسازی می‌گوید: ما در دوره جدید با استدلال‌هایی که گاه به عنوان امور بدیهی فرض می‌شود، خود و مخاطبین را متقاعد کردیم تا از تجربه تاریخی صرف‌نظر شود. گفتیم جمعیت شهرهای ما به شکل انفجاری زیاد شده و چنین رشد جمعیتی سابقه نداشته است. در حالیکه تجربه شهر اصفهان را به عنوان نمونه‌ای از دوران صفوی پیش‌رو داریم. اصفهان در عصر صفوی زمانیکه می‌خواهد پایتخت سلسله صفوی شود بین ۵۰ تا ۸۰ هزار نفر جمعیت داشت. اما بعد از پایتخت شدن به نحوی طراحی و اجرا شد که میزبان ۶۵۰ هزار نفر باشد. براساس آن تجربه شهر رشد ۱۰ برابری جمعیت را تجربه کرد که تقریباً با رشد جمعیت شهرنشین از دهه ۱۳۴۰ تا امروز (۶ میلیون تا ۶۰ میلیون) برابر است اما از خلال آن تجربه گوهی چون بافت اصفهان صفوی پدید آمده است. یکی دیگر از استدلال‌های عجیب و غریب برای بی‌توجهی به تجربه‌های تاریخی معماری و شهرسازی، ورود اتومبیل به شهر است. شاهد هستیم که این دستاوردهای جدید به تناوب در همه کشورها رخ داد. چطور در جاهای دیگر همان اتفاقی که برای شهرهای ما رخ داد، اتفاق نیافتاد؟ از آنجاییکه ما گذشته را امری ترک شده قلمداد کردیم و محصولاتی که از غرب آمد را دارای حق و تو در نظر گرفتیم و به مشکلات امروز دچار شدیم. یعنی مثلاً اینطور فرض کردیم که اتومبیل وارد شده عرض‌اش چقدر است و کوچه‌های شهر را به آن اندازه عریض کردیم. نگفتیم کوچه‌های ما عرضش چقدر است تا اتومبیل‌ها به اندازه عرض کوچه‌های ما ساخته شوند.

محروم کردن معماری و شهرسازی معاصر از تجربه‌های تاریخی

بهشتی معتقد است: با استدلال‌های موهوم و با سطحی‌نگری عملاً معماری و شهرسازی معاصر ما از تداوم تجربه تاریخی محروم شد. تعداد خیابان‌هایی که طی سه دهه گذشته در داخل بافت‌های تاریخی اجرا شد به مراتب بیشتر از آن چیزی است که در دوران پهلوی اول رخ داد. پس در حالی که انتقادات فراوانی به سیاست‌های استبدادی و آمرانه آن دوران وارد می‌شود، همان سیاست‌ها در حوزه معماری و شهرسازی تداوم یافته است.

وی می‌گوید: در همه جای جهان، معماری باید پاسخگوی دو تقاضای آسایش و آرامش باشد. آرامش و آسایش دو مقوله منفک از هم هستند و در دنباله یکدیگر نیستند. در صورتیکه در دوره معاصر عملاً شاهد این هستیم که آسایش و آرامش را مترادف قلمداد کرده‌اند. آسایش مربوط بدان بخشی از معماری است که با تحولات جامعه تغییر می‌کند و متوقف در زمان است. اما آرامش در طول زمان دچار دگرگونی نمی‌شود. شاهدش

نیز این است که الان در خانه بروجدی‌های کاشان احساس آرامش وجود دارد اما با همان وضع از تأمین آسایش با معیارهای امروز ما ناکارآمد است.

۲-۱-۱- فرماندار خوسف:

بافت تاریخی شهر خوسف نیازمند بازنگری

فرماندار خوسف در دومین روز از برگزاری چهارمین کنگره تاریخ معماری و شهرسازی ایران گفت: شهرستان خوسف آثار تاریخی بسیاری زیاد و کویر منحصر به فردی دارد.

محمد شفیعی با اشاره به اینکه خوسف، نزدیک‌ترین شهرستان به مرکز استان خراسان جنوبی است، افزود: این شهرستان پتانسیل‌ها و ظرفیت‌های بسیار زیادی در حوزه گردشگری و بناهای تاریخی دارد. فرماندار خوسف به بافت تاریخی این شهرستان اشاره کرد و گفت: این بافت تاریخی منحصر به فرد متأسفانه به درستی شناخته و معرفی نشده و نیازمند بازنگری است.

به گفته وی طرح بافت تاریخی خوسف باید تصویب شود، چرا که سرمایه‌گذارانی از بخش دولتی و خصوصی در انتظار تصویب این طرح هستند. شفیعی بر توجه ویژه به معماری اسلامی- ایرانی روستاها تأکید کرد و گفت: متأسفانه در داخل روستاها ساخت و سازهایی جدیدی شروع شده که اسم «شهرک» به آن اطلاق می‌شود که به نوعی زندگی و نگاه شهری را به نقاط روستایی تزریق می‌کند. وی افزود: افرادی که پروانه‌های ساختمانی صادر می‌کنند باید به معماری اسلامی روستایی توجه بیشتری نمایند.

فرماندار خوسف با تأکید بر اینکه نوع نگاه ما باید به حفظ و نگهداشت این میراث به یادگار مانده باشد، گفت: باید تلاش کنیم که این آثار به جا مانده که نشان‌دهنده فرهنگ و تمدن کشور ایران است را به جوانان معرفی و در حفظ و حراست از آن به خوبی تلاش کنیم.

۲-۱-۲- ساخت برخی مساجد در فضای تراکم تجاری نباید با معماری

اصیل در تضاد باشد.

مدیرکل میراث فرهنگی، صنایع دستی و گردشگری خراسان جنوبی گفت: در سال‌های اخیر مساجدی ساخته شد که گاهی مردم در تراکم فضاهای تجاری اطراف مسجد، باید به دنبال ورودی مسجد بگردند، این موضوع با معماری اصیل ایرانی- اسلامی در تضاد است. حسن رضایی در دومین روز کنگره تاریخ معماری و شهرسازی ایران در استان اظهار کرد: در حوزه معماری و

شهرسازی کار شایسته‌ای انجام نشد. وی اضافه کرد: سال‌های اخیر نمی‌توان نمونه معماری ارایه دهیم که منطبق با معماری ایرانی اسلامی باشد؛ در طول این سال‌ها ساختمان‌های زیادی ساخته شد، که بیشتر منطبق با فرهنگ و تمدن بیگانه است. مدیرکل میراث فرهنگی، صنایع دستی و گردشگری خراسان جنوبی با بیان اینکه در سایر ساخت و سازها از جمله ساخت مدرسه این موضوع مشاهده می‌شود، تاکید کرد: در خراسان جنوبی مدرسه و حوزه‌های علمیه با قدمت بالا از جمله مدرسه علمیه علیا در شهر فردوس و مدرسه معصومیه بیرجند وجود دارد که در نمونه مدرسه‌های امروزی این گونه بناها دیده نمی‌شود. رضانی تاکید کرد: انسان‌هایی که در ساختمان با معماری اصیل ایرانی اسلامی و منطبق با فرهنگ کشور رشد کنند، پابندی بیشتری به فرهنگ کشور خواهند داشت. وی با اشاره به اینکه برگزاری چنین کنگره‌هایی کمک زیادی به آشنایی جوانان با معماری ایرانی اسلامی و فرهنگ کشور می‌کند، اظهار کرد: باید تلاش کنیم که به سنت‌های گذشته و فرهنگ اصیلی که از گذشته داریم احترام بگذاریم و در حفظ آنها تلاش کنیم.

۲-۱-۳- رئیس شورای اسلامی شهر خوسف

خاوران نامه؛ گنجینه ماندگار ابن حسام

محمدعلی رحیمی در این کنگره گفت: ابن حسام خوسفیه عنوان طلایه‌دار شعر شیعی واز معدود شاعران قرن نهم هجری است که آثار ارزشمندی در حوزه شعر آیینی و از برترین‌های این حوزه در تمام طول تاریخ ادبیات فارسی است. بی‌شک در این حوزه کمتر شاعری سراغ داریم که همه تلاشش ترویج حب اهل بیت (ع) و مناقب و مراثی آنها باشد. از میان آثار ابن

حسام «خاوران‌نامه»، مثنوی بلند بالایی است که شاعر اهل بیت آن را در اوج قدرت شاعری خود یعنی میانسالی در قالب ۲۲ هزار و ۵۰۰ بیت سروده و با سرایش آن، نام خود را در زمره برترین حماسه سرایان ادب فارسی به ثبت رسانده است. رحیمی در ادامه افزود: خراسان بزرگ زادگاه حماسه در هر نوع ملی و مذهبی ادبیات فارسی است و این انتساب، افتخار کمی نیست و نباید از سر بی‌مهری و گاه با نگاهی از روی ناآگاهی از کنار این موضوع بگذریم. کهن‌ترین نسخه موجود «خاوران‌نامه» متعلق به سال ۸۵۴ هجری قمری در زمان حیات «ابن حسام» کتابت شده و منقش به نقاشی‌های مکتب هرات است و این موضوع دلالت بر اهمیت بیش از حد این اثر ادبی دارد بنابراین باید قدر این سرمایه افتخار را بدانیم و از مسئولان می‌خواهیم شرایط و مقدمات ثبت جهانی آن را در فهرست میراث مکتوب فراهم کنند.

۲-۱-۴- ثبت جهانی قنوات بلده فردوس؛ فرصتی کم‌نظیر برای توسعه پایدار منطقه

در حاشیه کنگره تاریخ معماری و شهرسازی خراسان جنوبی با حمید حلاج‌مقدم، شهردار فردوس و از فعالان معماری و شهرسازی خراسان جنوبی گفتگوی درخصوص قنوات بلده که در سالجاری در فهرست میراث جهانی یونسکو قرار گرفت، صورت گرفت. در این گفتگو حلاج مقدم گفت: در ۲۵ تیرماه سالجاری و پس از ماه‌ها تلاش و پیگیری مسؤولین سازمان میراث فرهنگی، صنایع‌دستی و گردشگری کشور، ۱۱ قنات شاخص و ارزشمند کشور در فهرست میراث جهانی یونسکو ثبت شدند. قنات‌هایی که هر کدام بر اساس معیارها و شاخصه‌های مهم و در کنار آن به خاطر زنده و پویا بودن‌شان، انتخاب و

در پرونده پیشنهادی جمهوری اسلامی ایران، به یونسکو ارسال گردیدند تا "تکنولوژی قنات" برای همیشه بنام ایران در حافظه جهانی ثبت گردد.

شهردار فردوس معتقد است: آنچه در شکل‌گیری و احداث قنات‌ها حائز اهمیت است، این است که آنها توسط «مردم» ایجاد، حفظ و مدیریت می‌شود و «دانش» مدیریت و بهره‌گیری از آب در مناطق خشک ایران از تاریخ و پیشینه کهنی برخوردار است. خوشبختانه قنوات بلده فردوس یکی از مجموعه قنات‌های شاخص کشور است که در کنار ۱۰ قنات شاخص دیگر، در فهرست میراث جهانی یونسکو به ثبت رسیده است. از آنجایی که طی دو ماه گذشته اغلب به ویژگی‌ها و پتانسیل‌ها و فرصت‌های ثبت جهانی آثار فرهنگی و تاریخی صرفاً از جنبه توسعه گردشگری و توریسم (که بسیار هم حائز اهمیت است) پرداخته شده، لازم است تا تأثیر این رویداد مهم بر حفظ و تقویت مجموعه قنوات و اقتصاد کشاورزی و نیز فرصت‌ها و فوایدی که نصیب عامه مردم منطقه، کشاورزان و بهره‌برداران قنوات بلده خواهد شد، مورد بررسی و بیان شود. حلاج‌مقدم افزود: آنچه مسلم است با ثبت یک اثر در فهرست میراث جهانی، توجه گردشگران داخلی و خارجی به آن اثر معطوف و تمایل به بازدید از اثر در حد بالایی افزایش یافته و بستر مناسبی برای بهره‌مندی از صنعت توریسم و اشتغالزایی مرتبط و رونق گردشگری و رشد اقتصادی فراهم می‌گردد. علاوه بر آن بهره‌مندی از برنامه‌ها و اقدامات حفاظتی و شیوه‌های نظارتی مناسب، آموزش‌های فنی و مهارتی به تیم‌های بومی مدیریت، آگاهی بخشی و اطلاع‌رسانی به جامعه جهانی (که موجب افزایش فعالیت‌های گردشگری و به دنبال آن جذب منابع مالی و رونق اقتصادی محل و عامه مردم می‌شود)، از دیگر مزایای ثبت جهانی آثار است. معاون سابق میراث فرهنگی استان می‌گوید: قنوات با توجه به شرایط خاص و ویژه‌ای که در مباحث مدیریت، مالکیت و بهره‌بردارانی که دارند و از طرفی فرآیند استحصال آب، از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است. مهمترین مزیتی که ثبت جهانی قنات به دنبال دارد، لزوم حفاظت از آنها و رعایت تمامی ضوابط و مقررات حفاظتی در حریم آنها، بخصوص مادر چاه، میل چاه‌ها، حوزه آبخیز و ... است (که همواره مورد تأکید بهره‌برداران و مالکین بوده) که با ثبت جهانی کلیه دستگاه‌های عمرانی و اجرایی ملزم به رعایت ضوابط و جلوگیری از صدور مجوز و انجام هرگونه عملیات اجرایی که منجر به آسیب به قنات‌ها یا مسیرهای زیرزمینی و سطحی آنها گردد، هستند. از

طرفی دولت ملزم به زنده نگهداشتن قنات در راستای انجام تعهدات بین‌المللی و ضوابط سازمان یونسکو می‌باشد. این مهم در شرایط بحران خشکسالی و کمبود آب منطقه، عامل بسیار مؤثری در حفظ قنوات بلده و میزان آبدهی آنها است که برای مالکین و بهره‌برداران بسیار مفید و سود آن مستقیماً به آنها می‌رسد. طبیعی است با ثبت جهانی قنوات بلد، تمام دستگاه‌های دولتی مرتبط با موضوع از جمله جهاد کشاورزی، آب منطقه‌ای، منابع طبیعی، میراث فرهنگی، فرمانداری، بنیاد مسکن، شهرداری‌ها و... در تأمین و تخصیص اعتبارات، ملزم به توجه ویژه به آن هستند و در برنامه‌های آنها به عنوان اولویت اول مورد توجه خواهد بود و مدیران شهرستانی و استان باید به دنبال جذب اعتبارات ویژه برای نگهداری، توسعه زیرساخت‌ها و حفاظت از قنوات و بستر شکل‌گیری آن و منظر فرهنگی مرتبط با آن باشند.

۲-۲- تجلیل از استادکاران و معماری سنتی خراسان جنوبی:

استادکاران مرمت، گنجینه‌های ارزشمندی میراث فرهنگی

معماران گذشته با نبوغ و خلاقیت خود آثاری در خور توجه و ارزشمند و گاه منحصر به فرد در ایران و جهان خلق کرده‌اند. حیرت و شگفتی ما نشان از مهارت و خلاقیت استادکاران و معمارانی بوده که قرن‌ها در پایه‌گذاری معماری بومی و سنتی این سرزمین سعی کرده و هم‌تی بزرگ داشته‌اند. تواضع و فروتنی این معماران از آن رو است که در بناهای تاریخی کتیبه‌های اندکی به عنوان نام استادکار و معمار بنا به چشم می‌خورد. این کتیبه‌ها اغلب در بناهای باشکوهی که به دستور حاکم وقت و یا به همت مردم ساخته شده‌اند مشاهده می‌شود و علی‌رغم ارزش و عظمت بناها استادکار معمار نام خود را بر کتیبه کوچک و با کلماتی که نشان از فروتنی دارد، نگاشته است. در تعداد زیادی از عمارت‌ها و بناهای ساخته شده در ایران پنهان و بزرگ نام بانی یا معمار بنا مشخص نیست و این از آن رو است که معماران و استادکاران سنتی متواضعانه و خالصانه در آفرینش یک اثر فاخر و با شکوه کوشیده‌اند بی‌آنکه برای پرآوازه کردن نام خود تلاش کنند.

استادکاران معماری سنتی ذخایر ارزشمندی از تخصص‌اند که اکنون در حفظ آثار تاریخی این سرزمین نقش بی‌نظیر داشته و بر گردن تک تک ما حق دارند. از جمله استادکاران و معمارانی که در خلق آثار گرانبهائی در استان خراسان جنوبی و سایر نقاط کشور همت گماشته‌اند می‌توان به استاد فرج یزدی معمار مدرسه شوکتیه، فاضل‌خان معروف به علاءالملک تونی معمار برجسته دوره صفویه و بنیان‌گذار بناهای چون باغ شالیمار هند، مدرسه فاضلیه مشهد و تعدادی از آب‌انبارهای منطقه تون، فخرالدین قائنی معمار مسجد جامع افین، ابراهیم نقاش، خالق نقوش رنگی مسجد جامع قاین و سایر معماران حاذق یاد کرد. اکنون نیز استادکاران و مرمتگران گرانبهائی مانند محمد فولادی، حسین اسماعیلی، محمدتقی عطار، غلام‌رضا اشرف‌نژاد، سیدموسی مهدی‌زاده، اسماعیل کنعانی، محمدعلی هامون، غلامحسین برزگران و ... در استان مشغول به کار هستند که مرمت و بازسازی تعداد زیادی از بناهای تاریخی مرهون تلاش و کوشش خالصانه و فروتنانه، تجربه و دانش آنهاست. در سال‌های اخیر تعداد زیادی از فارغ‌التحصیلان رشته‌های مرمت بنا و مرمت تزئینات وابسته به معماری در سن جوانی به جمع خادمان میراث فرهنگی

کشور پیوسته‌اند. این جوانان برومند، با دانش و تخصص و با کسب تجربه از اساتید برجسته و هنرمند در خیل معماران و مرمتگران میراث فرهنگی کشور قرار گرفته‌اند. امید است تداوم نسل اساتید فرهیخته معماری سنتی را همچون گذشته شاهد و ناظر باشیم.

تصویر شماره ۸- تجلیل از استادکاران مرمت شهرستان خوسف

۲-۳- نشست‌های تخصصی دومین روز کنگره معماری و شهرسازی خراسان جنوبی

هیئت رئیسه: دکتر نظری - دکتر قربانی - مهندس پارسی

مکان و زمان: خوسف- تالار مرکزی شهر- چهارشنبه ۶ بهمن/۱۳۹۵

عنوان مقاله	نویسندگان	زمان
اصفهاک روستایی که هست (از مطالعات شناخت تا طرح مرمت مشارکتی)	فرامز پارسی	۹:۵۰ الی ۱۰:۱۰
معرفی قلعه رستم (دختر) گنج خوسف و شاهدژ نهبندان	محمد فرجامی	۱۰:۱۰ الی ۱۰:۳۰
بررسی باستان‌شناسی محوطه‌ی فلزگری کهن در شمال شرقی خراسان جنوبی (مطالعه‌ی موردی: کوره ذوب آهن چاه گنده)	مریم قاسم نژاد/ حسن هاشمی/ رحمت عباس نژاد/ محمد فرجامی	۱۰:۳۰ الی ۱۰:۵۰
خانه باغ شوکت الملک	طاهره سروش	۱۰:۵۰ الی ۱۱:۱۰

فرامرزی پارسا اولین سخنران این نشست، مقاله‌ای تحت عنوان: اصفهک؛ روستایی که هست، را ارائه نمود. در چکیده مقاله وی چنین آمده است: روستای اصفهک، از توابع بخش مرکزی طبس در ۳۸ کیلومتری جنوب‌شرقی این شهر قرار دارد. اگرچه سکونت در این روستا به اعتبار مدارک موجود، تاریخی حداقل ۴۰۰ ساله دارد، اما حیات پیوسته آن در جریان زمین‌لرزه سال ۱۳۵۷ طبس، گسسته و سکونتگاه خالی از سکنه و متروکه شد. ساختار منحصر بفرد روستا از یک سو و منظر طبیعی جالب توجه بافت در کنار تمام خاطرات شیرین زندگی در روستا، از عواملی بود که ایده بازگشت به روستای تاریخی و مرمت آن را ایجاد کرد. با شکل‌گیری ایده مرمت در ذهن

جوانان روستا، نخستین اقدامات بازسازی شامل نقشه‌برداری و برداشت گذرهای روستا در خلال سالهای ۹۲-۱۳۹۱ انجام شد. این فرآیند با حضور تیم پژوهشی عمارت خورشید و مشارکت فعال گروه‌های دانشجویی و نیز با حمایت و پشتیبانی سازمانی اداره میراث فرهنگی خراسان جنوبی شتاب گرفت. هدف از شکل‌گیری این تیم پژوهشی، مستندنگاری ابنیه تاریخی، گونه‌شناسی الگوی مسکن، شناخت دوران توسعه و تحول سکونتگاه، آسیب‌شناسی بافت، ایدئوگرام و مبانی نظری احیا و در نهایت ارائه مدلی برای باززنده‌سازی روستا و حفاظت از میراث ملموس و ناملموس آن بود. بر همین مبنا، پژوهش با بهره‌گیری از متد ترکیبی، ضمن مطالعات اسنادی، کتابخانه‌ای و میدانی، به جمع‌آوری داده‌های خود پرداخته و با رویکرد مطالعات موردی برداشت، مستندنگاری بافت و ابنیه تاریخی آن را در دستور کار خود قرار داده است. نتیجه این امر، طبقه‌بندی الگوی مسکن سکونتگاه در سه الگوی دوصفحه (سراچه)، چهارصفحه و ایوان حیاطدار و شروع فرایند مرمت، بازسازی و احیاء روستا در قالب مجموعه اقامتگاه بوم‌گردی اصفهک است.

نکته حائز اهمیت این طرح، انجام مطالعات امکان‌سنجی پروژه جهت تضمین پایداری اجتماعی، اقتصادی و زیست محیطی روستا، تهیه اسناد و نقشه‌های طرح مرمت، استحکام بخشی و بهسازی بافت روستا در تعامل با اداره میراث فرهنگی، نظام آکادمیکی و جامعه محلی و آموزش مجریان بومی در حین مرمت روستاست. نتیجه بارز این اقدامات، تجدید بنای مسجد و مقابر خانوادگی، مرمت حمام، خانه ساباط و دوصفحه در کنار بازسازی بخش‌هایی از جداره‌های خشتی روستاست. اقداماتی که همه و همه با همکاری و مشارکت اهالی روستا و به دست آنان صورت گرفته است.

معرفی شاهدژ (شهنشاه دژ) عنوان مقاله دیگری است که توسط محمد فرجامی، ارائه می‌شود. در چکیده مقاله وی می‌خوانید: قلعه شاهدژ یا شهنشاه دژ از جمله قلعه‌هایی است که اسماعیلیه توانسته‌اند این قلعه را از ملوک غزنوی محل خریداری کرده و به تصرف درآورند. این قلعه، در ده کیلومتری شرق شهر کهن نه واقع شده و به عنوان اصلی‌ترین سازه دفاعی مربوط

به اسماعیلیه در جنوبی‌ترین نقطه قهستان و شمال سیستان به حساب می‌آید. قلعه شاهدژ با مساحتی نزدیک به شش هکتار بعد از قلعه کوه فردوس (تون) بزرگ‌ترین قلعه اسماعیلیه در ایران به حساب می‌آید. کوهی که قلعه بر آن ایجاد شده، تنها کوهی است که در دشت نهبندان به صورت منفرد قرار گرفته و قلعه در بهترین موقعیت، مشرف بر راه ارتباطی سیستان و خراسان ساخته شده است. اسماعیلیه در حدود ۱۷۰ سال از این قلعه توانسته‌اند قدرت و صلابت خود را بر مردمان منطقه شمالی سیستان و جنوب قهستان تحمیل کنند. هدف از این پژوهش، بررسی باستانشناختی بخش‌ها و قسمت‌های مختلف قلعه و تکنواری قلعه شامل تاریخ، جغرافیا، وجه تسمیه و نوشته‌های سفرنامه نویسان مختلف که از این قلعه تاریخی بازدید کرده‌اند، می‌باشد.

«بررسی باستان‌شناسی محوطه ی فلزگری کهن در شمال شرقی خراسان جنوبی (مطالعه‌ی

موردی: کوره ذوب آهن چاه گنده)» عنوان پژوهش دیگری که توسط مریم قاسم‌نژاد ارایه می‌شود: در چکیده مقاله او آمده است: اکتشاف ذخایر فلزات پایه و بهره‌برداری از آن، از دیر زمان تاکنون، مورد توجه و زمینه‌ساز پیشرفت‌های گوناگون جوامع بشری بوده است. بخش عمده‌ای از مساحت کشور ایران را مناطق کویری پوشانده است که به دلایل گوناگون، ذخایر موجود در آن همچون رازهایی نا گفته باقی مانده است و از آنجایی که کشور ایران از لحاظ جغرافیایی بر روی کمربند معدنی جهان قرار دارد و از ذخایر عظیم فلزات و کانی‌های با ارزش برخوردار است،

بنابراین از نقطه نظر تاریخی همین موضوع موجب گسترش دانش و صنعت متالورژی از ایران به سایر نقاط جهان شده است بدون شک وجود معادن و کانسارهای فلزی گوناگون در گستره وسیعی از جغرافیای خراسان جنوبی، یکی از مهمترین عوامل دستیابی ساکنان بومی به انواع فلزات بوده است. در این پژوهش یکی از محوطه‌ی فلزگری کهن در شمال شرق خراسان جنوبی تحت عنوان کوره‌ی چاه گنده بررسی شده است. یکی از روشهای نوین در تحلیل این شواهد باستان‌شناسی، استفاده از روش‌های آزمایشگاهی است که منجر به نتایج دقیق تر و علمی تر می‌گردد و مهم‌ترین ابزار گردآوری اطلاعات در این پژوهش بر مبنای سه رکن مطالعات کتابخانه‌ای، بررسی باستان‌شناسی از منطقه مورد مطالعه و پژوهش‌های آزمایشگاهی است و در طی پژوهش مشخص شد که محوطه‌ی مورد بررسی

قرار گرفته متعلق به قرون میانه‌ی اسلامی می‌باشد.

خانه باغ شوکت الملک، موضوع آخرین ارایه دومین روز کنگره است. این مقاله توسط طاهره مال‌اندوز ارایه می‌شود. در چکیده مقاله وی می‌خوانید: پژوهش حاضر در خصوص یکی از مدارس بیرجند به نام دبیرستان شوکتیه است. این بنا در بین مردم به درشکه‌خانه مشهور شده بود که پس از بررسی‌های میدانی و مصاحبه با آقای راغبی یکی از کهنسالان بیرجندی و بررسی منابعی در خصوص چگونگی تشکیل مدارس شوکتیه در بیرجند و خاطرات افرادی

همچون دکتر محمدحسن گنجی، علی اصغر فاضلی، ذبیح‌ا... ناصح و جمال رضایی و براساس اسناد اداره کل ثبت اسناد و املاک خراسان جنوبی و با توجه به تصاویر هوایی مشخص شد که این اثر یکی از باغ‌های تاریخی بیرجند متعلق به خاندان علم بوده که در بازه‌ای از زمان تبدیل به دبیرستان شوکتیه شده است. براساس اسناد اداره ثبت اسناد و املاک این باغ دارای درشکه خانه‌ای در جبهه شمالی بوده که متاسفانه در گذر زمان تخریب و هم‌اکنون قسمتی از درشکه خانه تبدیل به کانون پرورش فکری کودکان و نوجوانان شده است. از آنجایی که اکثریت مردم بر این باور بوده‌اند که مدرسه شوکتیه تنها در حسینیه شوکتیه مستقر بوده و پژوهشگران نیز با وجود آگاهی از انتقال دبیرستان شوکتیه (پس از تفکیک مدرسه شوکتیه به ابتدایی و متوسطه) از محل دقیق استقرار دبیرستان اطلاعی نداشته‌اند. این مساله باعث انجام پژوهش حاضر از سوی نگارنده شد.

شعار روز جهانی موزه‌ها در سال ۲۰۱۷

«موزه‌ها و روایت‌های تاریخی بحث‌برانگیز: روایت ناگفتنی‌ها در موزه‌ها»

به نقل از شورای بین‌المللی موزه‌ها بیش از ۳۵۰۰۰ موزه جهان روز بین‌المللی موزه در سال ۲۰۱۶ را جشن گرفتند. پیش‌بینی می‌شود آمار موزه‌ها و کشورهای مشارکت‌کننده در سال ۲۰۱۷ افزایش یابد. ایکوم شعار «موزه‌ها و روایت‌های تاریخی بحث‌برانگیز: روایت ناگفتنی‌ها در موزه‌ها» را برای روز جهانی موزه‌ها در سال ۲۰۱۷ انتخاب کرده است. این شعار نشان‌دهنده نقش موزه‌هاست که با فعالیت به نفع جامعه به قطبی برای ترویج روابط مسالمت‌آمیز بین انسان‌ها تبدیل شده‌اند. این شعار همچنین حاکی از آن است که چگونه پذیرش روایت‌های تاریخی مورد بحث می‌تواند اولین قدم در تجسم یک آینده مشترک زیر پرچم مصالحه و آشتی باشد. «روایت ناگفتنی‌ها در موزه‌ها» که بخشی از شعار روز جهانی موزه‌ها در سال ۲۰۱۷ است نیز به چگونگی درک جنبه‌های غیرقابل درک روایت‌های تاریخی بحث‌برانگیز که ذات نوع بشر است اشاره دارد. ایکوم نماد جهانی موزه و موزه‌داری است که بعد از جنگ جهانی دوم ایجاد شد. مرکز آن نیز در پاریس است و امروزه بیش از ۱۲۰ کشور جهان دارای کمیته‌های ملی ایکوم هستند.

هر سه سال یک بار مجمع عمومی ایکوم در یکی از کشورهای عضو برگزار می‌شود. این نهاد زیر نظر یونسکو هر سال ۱۸ می‌را با تعیین یک شعار مفهومی جشن می‌گیرد. در ایران ۲۸ اردیبهشت مصادف با ۱۸ می‌روز جهانی موزه و آغاز هفته گرامیداشت میراث فرهنگی نامگذاری شده و اداره کل میراث فرهنگی، صنایع دستی و گردشگری خراسان جنوبی نیز ویژه برنامه‌های متنوعی برگزار می‌نماید.

تصویر شماره ۹- پوستر روز جهانی موزه در سال ۲۰۱۷

۲-۴- مستند یادگارها، اثری ارزشمند از صدا و سیمای مرکز استان

در حوزه میراث فرهنگی و تاریخ معماری و شهرسازی خراسان جنوبی

فیلم‌های مستند، حافظه تاریخی ملت را تقویت می‌کنند. فیلم‌های مستند حوزه میراث فرهنگی که با نگاهی به گذشته و آموختن از تجربیات پیشین تهیه می‌شود، می‌تواند به تجربه‌ای موفق تبدیل شود. چرا که هر کشوری که به تاریخ خود وصل باشد به توسعه همه جانبه دست خواهد یافت. در سالیان گذشته صدا و سیمای مرکز خراسان جنوبی، اقدامات ارزشمندی در این خصوص انجام داده است. مجموعه مستند یادگارها معرف بناها و اماکن تاریخی خراسان جنوبی است. فرهنگ کهن منطقه، زیبایی‌ها و جاذبه‌های گردشگری بخشی از این مجموعه مستند است که در هر برنامه یک موضوع بعنوان ایده در نظر گرفته شده و به آن پرداخته شده است. نگاهی ارزشمند به میراث گذشته و امروز و بیان زیبایی‌ها و قابلیت‌های فرهنگی و هنری استان در این مستند مدنظر بوده است. تهیه‌کننده و کارگردان این اثر ارزشمند را محمد عبداللهی و گوینده متن را هوشنگ اردلانی برعهده داشته‌اند.

دومین روز کنگره تاریخ معماری و شهرسازی خراسان جنوبی در قاب تصویر

خوسف - ۶ بهمن ۱۳۹۵

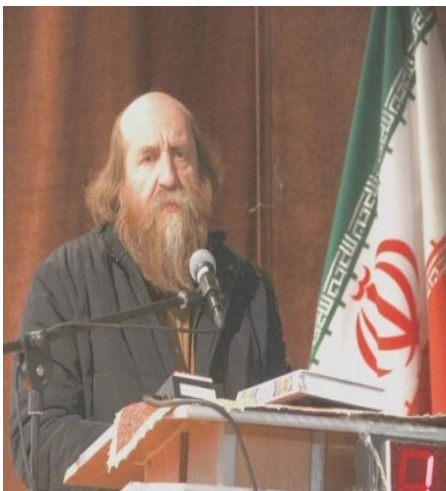

دومین روز کنگره تاریخ معماری و شهرسازی خراسان جنوبی در قاب تصویر

چکیده ای از آنچه بر صحنه سومین روز گذشت

سومین روز کنگره استانی خراسان جنوبی در شهر فردوس با سخنرانی حسین اسماعیلی سرپرست فرمانداری فردوس؛ حمید حلاج مقدم شهردار فردوس؛ محیط طباطبایی مشاور رییس پژوهشگاه میراث فرهنگی و گردشگری کشور آغاز می‌شود. پیش از آغاز نشست‌های تخصصی و علمی از استادکاران برتر حوزه مرمت و معماری سنتی فردوس، سرایان و بشرویه تجلیل می‌شود. از برنامه‌های جنبی آخرین روز کنگره استانی بازدید از باغستان و شهر تون خواهد بود. برگزاری کارگاه تخصصی از برنامه‌های بعد از ظهر کنگره علام شده است. به منظور اطلاع رسانی چکیده مقاله‌هایی که در نشست تخصصی این روز ارائه می‌شود به این شرح است.

۳-۱- در سومین روز کنگره تاریخ معماری و شهرسازی

خراسان جنوبی در فردوس مطرح شد:

مشاور رییس پژوهشگاه میراث فرهنگی و گردشگری کشور:

شهرهای ایران منزلت ایرانی بود نداشته باشد

سید احمد محیط طباطبایی، در چهارمین کنگره تاریخ معماری و شهرسازی خراسان جنوبی در شهرستان فردوس اظهار داشت: معماران گذشته ما، سرزمین خود و ویژگی‌های جغرافیایی آن را به خوبی می‌شناختند و از تمامی زیر و بم‌ها و اسرار ساخت و ساز آن آگاه بودند. ولی در معماری امروز کمتر به ویژگی‌های جغرافیایی مناطق مختلف کشور توجه می‌شود و متأسفانه این ویژگی‌ها مورد توجه قرار نمی‌گیرد و همین موجب شده تا انرژی‌های بسیاری تلف شود.

وی به معماری در کشورهای مختلف اشاره کرد و افزود: در قاره اروپا جنگل زیادی وجود دارد اما بیشتر بناها از سنگ است، در چین خاک فراوانی وجود دارد اما بیشتر بناها از چوب ساخته می‌شود و در ایران نیز با وجود اینکه سنگ بسیاری وجود دارد بیشتر بناها از آجر و خاک ساخته می‌شود که در واقع تبادل و تعادل حرارتی و نیز حفظ و حفاظ محیط زندگی ایجاد می‌کند که ساخت و ساز با این مصالح انجام شود.

مشاور رییس پژوهشگاه سازمان میراث فرهنگی و گردشگری کشور به گسستگی معماری در دوره پهلوی اشاره کرد و گفت: در این دوران معماران سنتی جای خود را به معماران جدید دادند و این گسستگی موجب شد تا معماران، حافظه تاریخی را کنار گذاشتند و این امر موجب شده است تا پایداری به ناپایداری تبدیل شود. امروز روستاها بیشتر از شهرها با بحران مواجه اند و روستایی بودن دیگر منزلت ندارد.

محیط طباطبایی با اشاره به اینکه کویر مرکزی ایران سبب حفظ بقای فرهنگ تاریخی ایران شده است، یادآور شد: کویر ایران مانند کویر عربستان یا آفریقا یک کویر مرده نیست بلکه کویر ایران به سبب شرایط خاص طبیعی یک کویر زنده است که نقش مهمی در تعاملات فرهنگی، اجتماعی دارد. مشاور رییس پژوهشگاه سازمان میراث فرهنگی و گردشگری کشور پایان گفت: باید نتایج این کنگره‌ها به صورت دستاوردهایی برای مدیران برای عمل در معماری و شهرسازی مورد استفاده قرارگیرد تا منزلت تاریخی هر شهر حفظ شود

۳-۱-۱- سرپرست فرمانداری فردوس

ثبت قنات بلده در فهرست آثار جهانی یونسکو، جزو افتخارات مردم خراسان جنوبی

و شهرستان فردوس

حسین اسماعیلی در کنگره تاریخ معماری و شهرسازی فردوس به قدمت تاریخی و فرهنگی این شهرستان اشاره کرد و افزود: «بلده طیبه تون» در سال ۱۳۰۸ به فردوس تغییر نام داد و سابقه تمدن هر شهر بر اساس شهریت آن است و فردوس از همان ابتدا به شهر معروف بوده

است و این طور نبوده که روستا و آبادی باشد و به تدریج به شهر ارتقا یابد. سرپرست فرمانداری فردوس در ادامه به علما و بزرگان شهر فردوس

اشاره کرد و گفت: فاضل خان تونی ملقب به علاءالملک تونی از معماران بزرگ سده یازدهم است که باغ شالیمار در لاهور پاکستان، مدرسه فاضلیه در مشهد و کاروانسرای رباط در شهرستان از جمله آثار برجسته این بزرگ مرد است. وی ثبت قنات بلده در فهرست آثار جهانی یونسکو را یکی دیگر از افتخارات مردم خراسان جنوبی و شهرستان فردوس دانست و یادآور شد: در پاسداشت این اثر جهانی، حفظ و حراست از آن وظیفه همه ماست.

۳-۱-۲- شهردار فردوس

برگزاری کنگره‌ها باید زمینه‌ساز احیای معماری و شهرسازی کهن باشند

حمید حلاج مقدم در چهارمین کنگره تاریخ معماری و شهرسازی خراسان جنوبی در شهرستان فردوس عنوان کرد: تون که امروز آن را به اسم فردوس می‌شناسیم سابقه تاریخی- تمدنی دارد که به پیش از اسلام بر می‌گردد. شهردار فردوس تاکید کرد: متأسفانه

امروزه سابقه تمدن و فرهنگ مردم در قدیم مغفول مانده و دچار انحطاط شده است. وی در ادامه گفت: در معماری و شهرسازی جدید آن اصول قدیم را کنار گذاشته‌ایم و به دنبال فرهنگ‌های وارداتی هستیم. شهردار فردوس در پایان گفت: امیدواریم این سلسله نشست‌ها کمکی باشد برای احیای تاریخ معماری و شهرسازی نه این که تنها شعار داده شود و هیچگونه عملی صورت نگیرد.

۳-۲- نشست‌های تخصصی سومین روز کنگره معماری و شهرسازی خراسان جنوبی

- هیئت رئیسه: دکتر محیط طباطبائی- دکتر زارعی- دکتر کوهستانی
- مکان و زمان: فردوس- مجتمع فرهنگی و هنری فردوس- پنجشنبه ۷ بهمن/۱۳۹۵

عنوان مقاله	نویسندگان	زمان
بررسی نقش زلزله ۱۳۴۷ ه.ش، بر تحولات کالبدی، اجتماعی شهر تاریخی فردوس	کاظم مختارنیا	۹:۳۰ الی ۹:۵۰
مطالعه آرایه‌های هنر آجرکاری در بناهای اسلامی شهرستان بشرویه	فخرالدین محمدیان/خدیجه شریف کاظمی/بهرام عنانی	۹:۵۰ الی ۱۰:۱۰
بررسی و تشریح پی‌سازی در بناهای شاخص شهر تاریخی تون	کاظم شبنم زاده	۱۰:۱۰ الی ۱۰:۳۰
بررسی تون در مسیر راه‌های تجاری قدیم	سعید سعیدپور	۱۰:۳۰ الی ۱۰:۵۰
بررسی فاکتورهای کالبدی تاثیرگذار بر احساس تعلق به مکان در محله جواد الائمه(ع) فردوس	مهدی آراسته	۱۰:۵۰ الی ۱۱:۱۰

کاظم مختارنیا، به عنوان نخستین سخنران مقاله‌ای با عنوان "بررسی نقش زلزله ۱۳۴۷ ه.ش، بر تحولات کالبدی، اجتماعی شهر تاریخی فردوس" ارائه می‌دهد. در چکیده پژوهش او می‌خوانید: زلزله پدیده‌ای طبیعی است که همواره زیستگاه‌های بشری را مورد تهدید قرار می‌دهد و بارها در طول تاریخ خبر از فاجعه آفرینی و خسارات عمده و گوناگون آن، به شهرها و سکونتگاه‌ها رسیده، از طرفی بشر هم توأمان در حال بررسی راهکارهایی برای مقابله با آن است. اما خسارات و لطمات پدیده‌ی مذکور همواره جانی و قاعدتاً کالبدی نیست. گاهی زلزله، عاملی برای بروز برخی از تحولات در نهادهای اجتماعی بشری است.

شهر تاریخی فردوس در سال ۱۳۴۷ ه.ش بر اثر زلزله دچار بحران و تحولات گوناگون اجتماعی، کالبدی، فرهنگی و ... شد. پس از این اتفاق شهر جابه‌جا می‌شود و بر اثر همین تصمیم، دگرگونی‌هایی در ساختار جامعه در این شهر بوجود می‌آید و به موازات آن، کالبد شهر تاریخی مورد بی‌مهری دست‌اندرکاران قرار می‌گیرد، که بسیار تأمل برانگیز است. این مطالعه به دنبال بررسی آثار و پی‌آمدهای عامل زلزله در تحولات کالبدی و اجتماعی شهر تاریخی فردوس و به طور واضح اینکه زلزله ۱۳۴۷ ه.ش بر ساختار اجتماعی و کالبدی شهر تاریخی فردوس چه تأثیری گذاشته است؟ برای دستیابی به پاسخی برای این مسئله؛ با بررسی منابع کتابخانه‌ای و بررسی‌های میدانی و جمع‌آوری مطالعات شفاهی و سپس تحلیل آنها سعی شد به پاسخی برای سؤال مطرح شده برسیم. از نتایج این بررسی اینکه؛ زلزله نقش معناداری در دگرگونی‌های اجتماعی شهر پس از رخداد آن داشته، تا جایی که خود را در موضوعات بازسازی و دوباره‌سازی به‌طور کاملاً مشهود نشان می‌دهد. از دیگر سوی این اتفاق طبیعی هرچند خساراتی آنچنانی در کالبد شهر تاریخی نداشته اما سبب شده تا با تصمیم برخی از مدیران محلی و کشوری بخش عظیمی از محدوده‌ی آن را با ادوات مکانیکی آن را تخریب و تسطیح نمایند.

مطالعه آرایه‌های هنر آجرکاری در بناهای اسلامی شهرستان بشرویه، موضوع دومین سخنرانی است. در چکیده مقاله فخرالدین محمدیان آمده است: در میان شاخه‌های گوناگون هنرهای دوره اسلامی، تزیینات از جایگاه برجسته‌ای برخوردار بوده و عنصر جدای‌ناپذیر بناهای معماری است. هنر آجرکاری در ادوار مختلف همواره بخش اعظمی از ساختار معماری بناها را به خود اختصاص داده است. کاربرد آجر در ساختار معماری از جنبه‌های متفاوت استحکامی و تزیینی، متناسب با نوع بنا و بستر تاریخی آن صورت پذیرفته است. به نحوی که در بسیاری از موارد هنر آجرکاری به عنوان شاخصه، معرف و هویت بنا در نظر گرفته می‌شود. کاربرد گوناگون این هنر در بناهای دوره اسلامی برجای مانده از شهرستان بشرویه

واقع در استان خراسان جنوبی قابل توجه و تأمل است. با توجه به بررسی‌های میدانی سال ۱۳۹۱ در بشرویه، بناهای متعددی از دوره‌های صفوی تا قاجار شناسایی شد که اغلب در نما، ورودی‌ها و فضاهای داخلی خود، دارای آرایه‌های تزیینی آجری منحصر به فردی هستند.

پرسشی که در این جستار قابل طرح است؛ نقش تزیینات آجرکاری و شیوه اجرای آن در بناهای اسلامی شهرستان بشرویه چگونه است؟ پژوهش پیش‌رو در نظر دارد با مطالعه بناهای اسلامی شهرستان بشرویه، به معرفی و گونه‌شناختی سبک تزیینات آجرکاری به‌کار رفته در معماری آنها بپردازد. در این پژوهش از طریق مطالعه منابع کتابخانه‌ای و فعالیت‌های میدانی و با روش توصیفی، طرح و نقش‌های تزیینی آجرکاری بناها مورد مطالعه و تحلیل قرار گرفت. نتایج مطالعه نشان می‌دهد؛ نقش هندسی تکرارشونده از کاربردی‌ترین نقوش تزیینی آرایه‌های آجری بناهای این منطقه است.

در ادامه، سعیدپور، مقاله‌ای با موضوع "معماری و شهرسازی دوره پهلوی در بافت تاریخی بشرویه" ارائه می‌نماید. در چکیده مقاله او می‌خوانید: ایران و شهرهای آن در مفهوم وسیع، موجودیتی قابل مطالعه و بررسی است که در برگزیده‌ی مؤلفه‌های اجتماعی و فرهنگی بسیاری می‌باشد. شهر بشرویه از جمله شهرهای خراسان جنوبی است که معماری شکل گرفته در آن، معماری رایج در مناطق گرم و خشک ایران می‌باشد. پیشینه‌ی تاریخی بشرویه به قبل از دوره‌ی تیموری بر می‌گردد و از دوره صفوی بر توسعه و گسترش آن

افزوده شده است. دوره پهلوی از این جهت که سرآغاز وقوع تغییرات گسترده در امور زندگی مردم بوده، معماری این دوره نیز همراه با دگرگونی‌هایی در ساختار معماری و شهرسازی می‌باشد که این روند بخصوص در دوره پهلوی دوم شدیدتر می‌شود. از آنجایی که این دوره حلقه اتصال معماری سنتی گذشته‌ی ایران به معماری معاصر است و آخرین دوره‌ی ساخت و ساز نزدیک به شیوه سنتی بوده و همچنین هنوز حسی از معماری گذشته را دارد بررسی آن در شهری مانند بشرویه می‌تواند مفید واقع گردد. در این مقاله بر اساس مطالعات میدانی و عکس‌های هوایی

سال‌های مختلف، معماری و شهرسازی دوره پهلوی، تأثیرات شهرسازی جدید و ویژگی‌های معماری دوره پهلوی در بافت تاریخی بشرویه بررسی شده است. شهر بشرویه با اینکه از کانون‌های بزرگ شهری مانند تهران، مشهد، تبریز و اصفهان دور بوده ولی تغییرات ناخواسته به این مناطق دور افتاده نیز سرایت کرده بود. البته این تغییرات هیچوقت همزمان و در سطح شهرهای بزرگ نمی‌باشد ولی به نوبه خود با فاصله زمانی زیاد و خیلی دیرتر از شهرهای بزرگ دستخوش دگرگونی‌های زیادی گشته است.

"بررسی فاکتورهای کالبدی تاثیرگذار بر احساس تعلق به مکان در محله جواد الائمه شهر

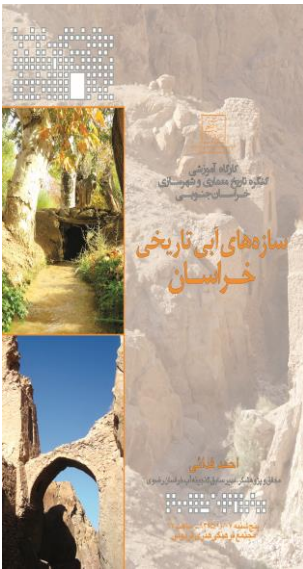

فردوس" موضوع آخرین ارایه خواهد بود. در چکیده مقاله مهدی آراسته آمده است: انسان نیاز دارد هر چه بیشتر فضای زندگی خود را مخاطب قرار دهد، آن را از خود بداند و مهر و نشان خویش را بر آن بزند. انسان با عدم ادراک خود و رابطه اش با جهان پیرامون دچار هراس می‌شود. احساس دل‌بستگی و تعلق به مکان در این میان، ملجأ و پناهگاهی است تا او را از تعلیق‌رهای بخشیده و به آرامش برساند. معماران و طراحان محیطی به همراه پژوهشگران دیگر علوم تلاش کرده‌اند تا کیفیت محیط طراحی خود را با رسیدن به این سطح معنایی ارتقاء دهند؛ اما نبود تعریف دقیق و مشخص از این حس و عوامل تشکیل‌دهنده آن از یک طرف و کم‌توجهی پژوهشگران به فاکتورهای کالبدی موثر بر حس تعلق از طرف دیگر، سبب ایجاد نوعی سردرگمی و بلاتکلیفی گردیده است. لذا در این پژوهش تلاش شده، تا در مرحله اول فاکتورهای کالبدی تاثیرگذار بر احساس تعلق، براساس روش پژوهش‌شناختی و با رویکرد توصیفی-تحلیلی، با نگاهی جامع به صورت کتابخانه‌ای و اسنادی استخراج گردد، سپس این فاکتورها در محله جوادالائمه(ع) مورد ارزیابی قرار گیرند. نتایج پژوهش به صورت نموداری فاکتورهای تاثیرگذار بر احساس تعلق ساکنین نسبت به محله‌شان را اولویت‌بندی می‌کند

۳-۳- کارگاه تخصصی سازه های آبی تاریخ خراسان

(۷ بهمن ماه ۱۳۹۵ ساعت ۱۷:۳۰ مجتمع فرهنگی و هنری فردوس--هزینه کارگاه: رایگان)

- مدرس کارگاه: احمد فدائی -محقق، پژوهشگر و مدیر سابق گنجینه آب خراسان جنوبی
- هدف: معرفی سازه های آبی تاریخی خراسان و آرایه تجربیات در این زمینه
- مخاطبین: مدیران کارشناسان اساتید و دانشجویان

تصویر شماره ۱۰- پوستر کارگاه تخصصی

تصویر شماره ۱۱- کارگاه تخصصی سازه های آبی

اهرم‌های بازدارنده، تخریب آثار تاریخی

نگاهی که قانون‌گذار به حوزه میراث فرهنگی دارد، نگاهی حمایتی است. قانون مجازات اسلامی در مورد آسیب‌زندگان میراث فرهنگی، مجازات‌های را در فصل نهم تعیین کرده است که به برخی از این مواد قانونی اشاره می‌شود:

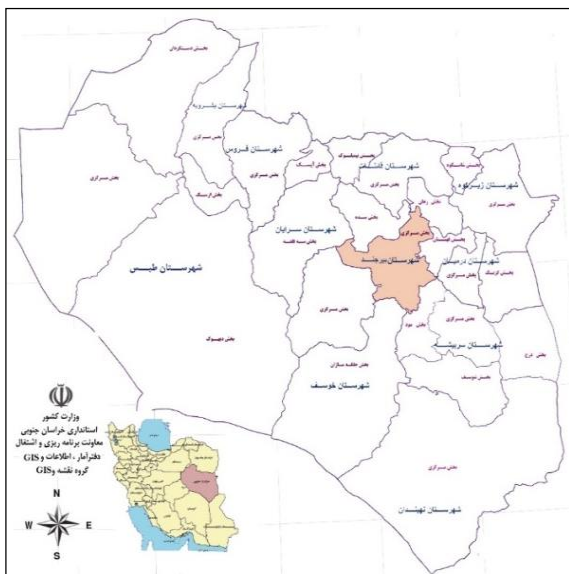
ماده ۵۵۸- هرکس به تمام یا قسمتی از ابنیه، اماکن، محوطه‌ها و مجموعه‌های فرهنگی تاریخی یا مذهبی که در آثار ملی ایران به ثبت رسیده است یا تزیینات، ملحقات، تاسیسات، اشیاء و لوازم مذکور که مستقلاً، نیز واجد حیثیت فرهنگی تاریخی یا مذهبی باشد خرابی وارد نماید علاوه بر جبران به حبس از یک الی ده سال محکوم می‌گردد.

ماده ۵۶۰- هرکس بدون اجازه از سازمان میراث فرهنگی کشور، یا با تخلف از ضوابط مصوب و اعلام شده از سوی سازمان مذکور در حریم آثار فرهنگی - تاریخی مذکور در این ماده مبادرت به عملیاتی نماید که سبب تزلزل بنیان آنها شود، یا در نتیجه آن عملیات به آثار و بناهای مذکور خرابی یا لطمه وارد آید، علاوه بر رفع آثار تخلف و پرداخت خسارات وارده به حبس از یک تا سه سال محکوم می‌شود.

ماده ۵۶۴- هرکس بدون اجازه سازمان میراث فرهنگی و برخلاف ضوابط مصوب اعلام شده از سوی سازمان مذکور به مرمت یا تعمیر، تغییر، تجدید و توسعه ابنیه یا تزیینات اماکن فرهنگی-تاریخی ثبت شده در فهرست آثار ملی مبادرت نماید، به حبس از شش ماه تا دو سال و پرداخت خسارت وارده محکوم می‌گردد.

ماده ۵۶۵- هرکس برخلاف ترتیب مقرر در قانون حفظ آثار ملی اموال فرهنگی - تاریخی غیرمنقول ثبت شده در فهرست آثار ملی را با علم و اطلاع از ثبت آن به نحوی به دیگران انتقال دهد به حبس از سه ماه تا یک سال محکوم می‌شود.

۳-۴- خراسان جنوبی، سرزمین تاریخ و فرهنگ

استان خراسان جنوبی (سومین استان پهناور ایران) با مساحت ۱۵۰۸۰۰ کیلومترمربع و با شرایط اقلیمی متنوع در شرق کشور واقع شده است. این استان با مرکزیت بیرجند، از شمال به استان خراسان رضوی و از شرق به طول ۳۳۱ کیلومتر دارای مرز مشترک با کشور افغانستان بوده و از غرب به استان‌های یزد، اصفهان و سمنان و از جنوب به استان‌های کرمان و سیستان و بلوچستان محدود می‌گردد. خراسان جنوبی بر اساس تقسیمات کشوری، در سال ۱۳۸۳ با مصوبه هیأت دولت و مجلس شورای اسلامی با حضور چهار شهرستان از خراسان بزرگ منتزع شد. در حال حاضر این استان دارای ۱۱ شهرستان، ۲۸ شهر، ۲۵ بخش، ۶۱ دهستان و ۳۵۵۵ آبادی می‌باشد. شهرستان‌های این استان شامل بیرجند، قاینات، طبس، فردوس، نهبندان،

سرایان، سربیشه، درمیان، بشرویه، خوسف و زیرکوه است.

نگاهی به قهستان: ناحیه‌ای که امروزه بیرجند جزء کوچکی از آن را تشکیل می‌دهد، قهستان نام دارد. قهستان ناحیه‌ای نسبتاً کوهستانی و ناهموار می‌باشد که به دلیل شرایط جغرافیایی و موقعیت مکانی در معرض حوادث و جریان‌های مختلف تاریخی قرار داشته و به خصوص در مسیر حوادث پس از ظهور اسلام نقش نسبتاً مهمی داشته است.

سابقه تاریخی این منطقه به سی تا سی و پنج هزار سال قبل از میلاد با توجه به یافته‌های به دست آمده از غار خونیک در جنوب قاین برمی‌گردد. تولید ابزار پیشرفته از سنگ و تولید سفال از دیگر پیشرفت‌های بشر اولیه می‌باشد که نشانه‌های تولید آن را در عصر مس سنگی (هزاره پنجم و چهارم ق.م) در باغستان فردوس می‌توان مشاهده کرد. بررسی‌های اخیر در شهرستان‌های استان خراسان جنوبی منجر به شناسایی و معرفی محوطه‌های پیش از تاریخی خصوصاً دوران مس سنگی و مفرغ در منطقه خراسان جنوبی و به طور عام قهستان شده که نمونه این یافته‌ها در شهرستان‌های نهبندان، خوسف، سربیشه، زیرکوه، سرایان، بیرجند و منطقه خضری و دشت بیاض می‌توان مورد مطالعه قرار داد. در دوره تاریخی و براساس کتیبه‌های هخامنشی و نوشته‌های مورخان یونانی، قهستان خاستگاه یکی از اقوام آریایی به نام ساگارتی و بخشی از چهاردهمین ساتراپی هخامنشی به شمار می‌آمده است. سنگ نگاره‌های کال جنگال خوسف و لایخ‌مزار کوچ و همچنین محوطه‌های تاریخی متعلق به این دوره در غالب نقاط استان نشان از اهمیت این منطقه خصوصاً در دوران اشکانی و ساسانی دارد که در مسیر ارتباطی شرق به غرب دو امپراتوری بزرگ آن روزگار بوده است. پس از فتح قهستان توسط اعراب در سال ۶۲۹ق.م قهستان توسط والیان خلفا اداره می‌شد و تا سال ۲۵۹ ه.ق در سیطره عباسیان بود و مدتی نیز جزء قلمرو صفاریان و امرای محلی سیستان بود. از زمان حسن صباح تا تهاجم سپاه هلاکوخان مغول، این منطقه به یکی از مراکز عمده سیاسی فرقه اسماعیلیه تبدیل شد و بعد از الموت، مهم‌ترین مقر حضور فداییان این فرقه بود که با حمله هلاکو طومارشان درهم پیچیده شد. حدود قهستان در دوره‌های مختلف تاریخی یکسان نبوده، ولی به طور کلی از ساختار طبیعی منطقه تبعیت داشته است. این ساختار عبارت است از منطقه کوهستانی گسترده‌ای که از شمال غربی به دشت کویر و از جنوب غربی و جنوب، به کویر لوت و از شرق به دشت نأمید و بیابان‌ها و شوره‌زارهای غرب افغانستان کنونی، محدود می‌شده و ناحیه وسیعی را شامل قاینات، زیرکوه، گناباد، فردوس، طبس، بیرجند و نهبندان بوده است. البته این محدوده هم‌زمان با تغییر و تحولات سیاسی و نظامی و قدرت و ضعف حکومت‌های مرکزی ایران تا حدودی تغییر یافته و گاهی تا کاشمر، تربت حیدریه کنونی و تربت جام و نواحی اطراف آنها تا جنوب نیشابور را در بر می‌گرفته است. ناحیه مزبور که محدوده وسیعی از خوسف (در غرب) تا طبس‌مسینا (در شرق) را شامل می‌شود، در مسیر راه‌های ارتباطی مهمی بوده که صفحات جنوبی کشور را به هرات، نیشابور و خراسان بزرگ متصل می‌کرده است. به عبارت دیگر، ناحیه مورد نظر در محل تلاقی سه ناحیه مهم به شرح زیر قرار داشته است: ناحیه خراسان بزرگ در شمال، نواحی داخلی فلات و صفحات جنوبی ایران در غرب و جنوب غربی و ناحیه سند و سیستان در جنوب شرقی؛ علاوه بر این، ناحیه بیرجند به واسطه وضعیت توپوگرافی و اقلیم نامساعد و همچنین دوری‌اش از مراکز سیاسی قدرت، زمینه‌ساز حوادث تاریخی خاص هم شده است.

نام شهر/ مکان		سال تاسیس	نام موزه
باغ و عمارت تاریخی اکبریه	بیرجند	۱۳۷۱	باستان شناسی
باغ و عمارت تاریخی اکبریه		۱۳۷۲	مردم شناسی
باغ و عمارت تاریخی اکبریه		۱۳۸۷	حیات وحش
باغ و عمارت تاریخی اکبریه		۱۳۹۴	مشاهیر و مفاخر
زورخانه امیرعرب		۱۳۸۵	میراث پهلوانی
خانه تاریخی اعتمادی نیا		۱۳۹۱	اشیاء مردم شناسی
مدرسه شوکتیه (حسینیہ امام رضا(ع))		-	وقف
اداره کل حفاظت محیط زیست استان		-	گنجینه تنوع زیستی
خانه تاریخی سالاری	نهبندان	۱۳۸۴	مردم شناسی
خانه ملاعبد... تونی بشروی (اسدی)	بشرویہ	۱۳۸۷	مردم شناسی
خانه تاریخی سلطانی	قاین	۱۳۸۴	مردم شناسی
آب انبار بازار		۱۳۸۶	آب
خانه تاریخی سلطانی		۱۳۸۷	مشاهیر
پارک جنت	خضری	۱۳۸۸	اشیاء مردم شناسی
کاروانسرای سرایان	سرایان	۱۳۸۸	مردم شناسی
حمام تاریخی خیزوز	فردوس	۱۳۹۱	مردم شناسی
موقوفه عمادالملکی - حمام خان	طیس	۱۳۹۴	مردم شناسی

فهرست موزه های استان خراسان جنوبی

حکمت‌های پنهان معماری ایران

برگرفته از کتاب حکمت‌های پنهان معماری ایران/حبیب الله پورعبدالله

هندسه زبان معماری

هندسه زبان معماری ایران است و پرتویی بس درخشان بر جنبه‌های گوناگون هنر ایران افکنده است. طرح‌های دقیق هندسی ظاهری ساده اما باطنی پیچیده دارند و در جزء و کل آنها تدبیر و حکمت به کار رفته و از اتفاق و تصادف در آنها خبری نیست. نقش‌های هندسی پیوندی میان نظم زمین و نظام کیهانی برقرار می‌کنند تا جنبه احساسی بیننده را تقویت کنند.

ازلیت و ابدیت

انواع خطا گرچه خدا می‌بخشد

هر اسم عطیه‌ای جدا می‌بخشد

در هر آئی حقیقت عالم را

یکی اسم فنا یکی بقا می‌بخشد «ابوسعید»

تقسیم‌بندی منطقی، روابط هماهنگ، ترکیب، پویایی نقش که می‌توانند آزادانه از همه سو گسترش یابند بی‌آنکه ترکیب و هماهنگی‌شان دستخوش تغییر شود. نقش‌های بی‌آغاز و گویی که آنها را اولی نیست، «ازلیت» و بی‌انجام‌گویی که پایانی ندارد، «ابدیت» اما میل به اصل خود دارند. آنها در چشم انسان همچون عالم بی‌نقص جلوه می‌کنند که در جزو و کلشان تدبیر و حکمت حاکم است و ذهن خلاق و طبع روان در آن متجلی است.

پراکندگی و کثرت

جنبه‌های نمادی هندسه در معماری ایران حکمت در معماری بزرگ جهان را منعکس می‌کند. نقش‌های هندسه ضمن سادگی و پراکندگی با عقلانیت و نظم پیوند خورده‌اند. آنها به مرکز «سقف» اشاره دارند اما مرکزی نمی‌بینی گویی همه پراکندگی و کثرت در نظم پنهان گرد آمده و

در هر لحظه به شکلی جلوه می‌کنند و رمزگونه معنویت را گسترش می‌دهند تا انسان به مقامی برسد که چشم بصیرت پیدا کند و روح در جست و جوی کمال به طرف کمال سیر کند.

کمترین

هرکجا فکر تو ذکر دو جهان این همه نیست

آری آنجا که تویی کون و مکان این همه نیست

از دو بیتی بگذر تا به حقیقت برسی

که میان حرم و دیر مغان این همه نیست

«ملا احمد مازندرانی»

معماران شرط حضور و شروع کار را پاکی نفس و لازمه معمار بودن را آراستگی، ادب، اخلاق جوانمردی و ایمان می‌دانستند. آنها کار را عبادت می‌دانستند و بدون وضو دست در خاک نمی‌کردند. معماران خود را فقیر یا کسی که بیش از هرکس به رحمت خداوند محتاج است یا کمترین و حقیر و غیره می‌خواندند آنها ابزار کارشان را نیز وقف می‌کردند تا از خود چیزی نداشته باشند تا از خود و خودبینی «تهی» و از نقش «من» خالی باشند. روانشان شاد و نامیشان تا ابد بر یاد باد که بدون ادعا زندگی کردند و همه عمر با فروتنی برای ساختن سرزمین خود، ایران، تلاش نمودند.

سابقه آموزش عالی خراسان جنوبی در حوزه هنر و معماری

وزارت علوم، تحقیقات و فن‌آوری در راستای وظایف خود یعنی گسترش و توسعه آموزش عالی در حوزه هنر و معماری در استان خراسان جنوبی اقدامات موثری انجام داده است. دانشکده هنر دانشگاه بیرجند در مقاطع کاردانی، کارشناسی و کارشناسی ارشد در رشته‌های باستان‌شناسی، صنایع دستی و هنر اسلامی و فرش؛ دانشگاه آزاد اسلامی واحد بیرجند و طبس در مقاطع کاردانی، کارشناسی، کارشناسی ارشد و دکتری در رشته‌های معماری، مرمت ابنیه تاریخی، پژوهش هنر، باستان‌شناسی و فرش؛ دانشگاه پیام نور بیرجند در مقطع کارشناسی معماری و شهرسازی؛ دانشگاه علمی کاربردی بیرجند و موسسه آموزش عالی غیر انتفاعی هرمان بیرجند نیز در مقاطع کاردانی و کارشناسی ناپیوسته در رشته معماری دانشجو جذب می‌نمایند. لازم به ذکر است ایجاد مقاطع تحصیلات تکمیلی رشته‌های هنر و معماری در دانشگاه‌ها و مراکز آموزش عالی استان خراسان جنوبی رو به رشد است

چهارمین کنگره تاریخ معماری و شهرسازی خراسان جنوبی به روایت آمار

عنوان	تعداد
چکیده مقاله دریافتی	۶۶
اصل مقاله دریافتی	۴۳
مقالات پذیرش شده توسط هیات داوران	۲۲
ارایه مقاله در نشست‌های تخصصی بیرجند، خوسف و فردوس	۱۲
سخنرانان ویژه کشوری (سازمان میراث فرهنگی، صنایع دستی و گردشگری کشور) ۱- بیرجند: دکتر علیرضا انیسی (۵ بهمن ۱۳۹۵) / ۲- فردوس: احمد محیط طباطبایی (۷ بهمن ۱۳۹۵)	۲
سخنرانی مدیران و مسولان استانی و شهرستانی: ۱- بیرجند: محمد فرهادی، سرپرست معاون عمرانی استانداری خراسان جنوبی / حسن هاشمی، رییس دانشکده هنر دانشگاه بیرجند / حسن رضانی، مدیرکل میراث فرهنگی خراسان جنوبی. ۲- خوسف: محمد شفیع، فرماندار خوسف / محمدعلی رحیمی، رییس شورای اسلامی شهر خوسف / حسن رضانی، مدیرکل میراث فرهنگی خراسان جنوبی. ۳- فردوس: حمید حلاج مقدم، شهردار فردوس / حسین اسماعیلی، سرپرست فرمانداری فردوس.	۸
تعداد کارگاه‌های تخصصی: ۱- سیری در معماری ایران از ورود اسلام تا برآمدن سلجوقیان / دکتر انیسی / بیرجند / ۵ بهمن ۱۳۹۵ ۲- سازه‌های آبی تاریخی خراسان / دکتر فدائی / فردوس / ۷ بهمن ۱۳۹۵	۲
تجلیل از استادکاران معماری سنتی در حوزه مرمت ابنیه تاریخی استان خراسان جنوبی	۱۱ نفر
مجموع شرکت‌کنندگان در شهر بیرجند، خوسف و فردوس	۴۵۰ نفر
بازدید از بناها و بافت تاریخی (بافت تاریخی بیرجند- بافت تاریخی خوسف- شهر تاریخی تون)	۵
برپایی نمایشگاه در جنب کنگره استانی	۳
جلسات هماهنگی علمی و اجرایی	۳۰
تعداد ویژه‌نامه روزانه کنگره تحت عنوان «میراث معماری» / ۴ شماره با تیراژ ۲۰۰ نسخه در روز	۱۴۰۰ برگ

سومین روز کنگره تاریخ معماری و شهرسازی خراسان جنوبی در قاب تصویر

۳-۴- بیانیه پایانی چهارمین کنگره تاریخ معماری و شهرسازی خراسان جنوبی

به خواست خداوند و اراده اندیشمندان، محققین و اساتید و دانش پژوهان و به همت اداره کل میراث فرهنگی صنایع دستی و گردشگری خراسان جنوبی و مساعدت و حمایت بیدریغ نهادهای اجرایی شهرستان‌های بیرجند، خوسف و فردوس چهارمین کنگره تاریخ معماری و شهرسازی برگزار گردید. کنگره مذکور فرصتی فراهم آورد تا اندیشمندان، اساتید و محققان گرد هم آیند و به یک هدف مشترک یعنی بازشناسی و معرفی جایگاه تاریخ و فرهنگ خراسان جنوبی آنچنان که در شأن آن است بپردازند. شرکت‌کنندگان در کنگره بر این باورند که جایگاه و شان میراث فرهنگی و تاریخی کشور پشتوانه واقعی احراز هویت جهانی ایران است. رسالت ما اینست که این جایگاه را حفظ کرده و به ژرف‌نگری ارزش‌ها، ریشه‌ها و جانمایی معنوی آن را به خویش و نسل‌های آینده به شایستگی معرفی نماییم. آنچه که دست یافتن به چنین رسالتی را قطعی می‌سازد در استمرار پیوستگی تلاش‌ها و تأکید به پژوهش‌های همه جانبه و بنیادین متناسب با اهمیت و جایگاه هویت و میراث ملی است. خراسان جنوبی نام پرافتخاری بر تارک تمدن و تاریخ ایران است که نقش موثری در هویت‌بخشی به تاریخ معماری و شهرسازی ایران داشته است.

شرکت‌کنندگان در کنگره تاریخ معماری و شهرسازی استان خراسان جنوبی تلاش‌هایی که برای برگزاری کنگره انجام شده است را ارج می‌گذارند و مراتب سپاس و قدردانی خود را از همه دانش پژوهان، اندیشمندان، اساتید، مهمانان گرانقدر و حامیان کنگره بویژه اداره کل میراث فرهنگی و صنایع دستی و گردشگری خراسان جنوبی اعلام می‌دارد. سپاس ویژه از اساتید و محققانی که با سخنرانی‌ها و ارائه مقالات غنای علمی و پژوهشی کنگره را افزودند. اهمیت نکته نظرات و پیشنهادات ارائه شده در کنگره‌ای که با عنوان اصول بیانیه چهارمین کنگره تاریخ معماری و شهرسازی استان مورد تصویب و تأکید شرکت‌کنندگان قرار گرفت به شرح ذیل اعلام می‌گردد:

- بسترسازی از راه پژوهش، ایجاد بانک اطلاعاتی و تحقیقات در حوزه‌ی معماری و شهرسازی ایرانی - اسلامی.
- در الویت قرار دادن مطالعه، پژوهش و تقویت فرهنگ بومی ساخت و ساز شهری و روستایی.
- پیگیری اهداف در بعد اصول راهبردی و مفهومی و اصول کاربردی و تجربی از طریق ارتباط دبیرخانه کنگره با ارگان‌های اجرایی.
- تلاش برای تحقق اهداف معماری ایرانی- اسلامی در قالب طرح‌های شهرسازی اعم از برنامه‌ریزی و طراحی شهری.
- تلاش برای تبدیل الگوها و نمادهای معماری ایرانی - اسلامی به ضابطه و دستورالعمل جهت سهولت اجرای آنها.
- کنگره پیشنهاد می‌نماید که شهرهای تاریخی، بناها و محوطه‌های زنده موجود شهری به عنوان مصادیق و منابع فرهنگی و هویت در برنامه‌های توسعه ملی مورد توجه جدی قرار گیرند.

- نظر به سیاست‌های شورای بین‌المللی بناها و محوطه‌ها (ایکوموس) پیشنهاد می‌نمائیم که کلیه دستگاه‌های اجرایی و خصوصاً اداره کل میراث فرهنگی صنایع دستی و گردشگری خراسان جنوبی جهت شناسایی، ثبت، حفاظت و احیای آثار موجود که به علت سرعت روند توسعه‌ی شهری در مخاطره قرار گرفته است توجه لازم را مبذول دارند.
- پیشنهاد می‌گردد به منظور تداوم برگزاری کنگره‌ی استانی دبیرخانه دائمی در استان ایجاد گردد.
- پیشنهاد می‌گردد در راستای تحقق شهر ایرانی - اسلامی کارگروهی متشکل از اساتید و متخصصین حوزه معماری و شهرسازی، دانشگاه، کارشناسان سازمان میراث فرهنگی، کارشناسان سازمان نظام مهندسی ساختمان و سایر دستگاه‌های اجرایی استان تشکیل گردد.
- با توجه به ظرفیت‌ها و پتانسیل‌های تاریخی و معماری شهرستان بشرویه، فردوس و خوسف به عنوان پایلوت در معماری ایرانی - اسلامی پیشنهاد می‌گردد.
- در پایان شرکت کنندگان در کنگره تاریخ معماری و شهرسازی خراسان جنوبی از مهمان‌نوازی گرم و صمیمانه همکاران خود در اداره کل میراث فرهنگی، صنایع دستی و گردشگری استان خراسان جنوبی جهت برگزاری منظم چهارمین کنگره قدردانی می‌نمایید.

۴- خراسان جنوبی، نمادی از میراث معماری ایران

بررسی و تشریح پی‌سازی در بناهای شاخص شهر تاریخی تون، موضوع مقاله‌ای بود که توسط کاظم شبینم‌زاده در کنگره فردوس ارائه شد. وی درخصوص ضرورت موضوع شناخت پی گفت: پی به عنوان مهمترین عنصر سازه‌ای در بناهای تاریخی می‌باشد که صرفاً داشتن دانش رفتار سازه معمار را مورد محک قرار می‌دهد و از سویی به علت عدم دسترسی آسان به این عنصر سازه‌ای در بناهای تاریخی باعث می‌شود که مرمت‌کاران اغلب در شناخت عوامل مخل و عارضه‌های پیش آمده برای بنا دچار تردید و یا آزمون و خطا شوند از این رو چگونگی وضعیت پی به لحاظ ساختار و نحوه اجرا در بناهای تاریخی مطرح بوده است. وی در ارائه خود به پیشینه پی‌سازی اشاره کرد و در ادامه نتایج تحقیقات خود را درخصوص مباحث پی‌سازی در ابنیه تاریخی شهر فردوس بیان کرد. (این مطلب مربوط به شماره ۳ ویژه‌نامه است که جا افتاده بود).

۴-۱- خراسان جنوبی، پرچمدار میراث جهانی ایران

فهرست میراث جهانی یونسکو در ایران به ۲۱ اثر رسیده است که ۲۰ اثر آن میراث فرهنگی و یک اثر میراث طبیعی است. میراث جهانی یونسکو نام عهدنامه‌ای بین‌المللی است که در تاریخ ۱۶ نوامبر ۱۹۷۲ میلادی به تصویب کنفرانس عمومی یونسکو رسید. موضوع آن حفظ آثار تاریخی، طبیعی و فرهنگی بشر است که اهمیت جهانی دارند و متعلق به تمام انسان‌های زمین، فارغ از نژاد، مذهب و ملیت خاص، می‌باشند. برپایه این

کنوانسیون کشورهای عضو یونسکو، می‌توانند آثار تاریخی، طبیعی و فرهنگی کشور خود را نامزد ثبت به‌عنوان میراث جهانی کنند. مکان‌های میراث جهانی ثبت‌شده در سازمان یونسکو، مکان‌هایی مانند جنگل، کوه، آبگیر، صحرا، بقعه، ساختمان، مجموعه و یا شهر هستند. خراسان جنوبی جزو پرچم داران میراث جهانی ایران است. در زیر آثار ثبت جهانی شده خراسان جنوبی، مختصراً معرفی شده است.

۴-۱-۱- باغ و عمارت اکبریه بیرجند اولین اثر میراث جهانی خراسان جنوبی

- قدمت: زندیه - پهلوی
- شماره ثبت ملی: ۲۳۲۶
- شماره ثبت یونسکو: ۱۳۷۲
- معیار ثبت: i, ii, iii, iv, vi
- تاریخ ثبت: ۲۰۱۱ (نشست سی و پنجم - پاریس)

به اذعان بسیاری از کارشناسان باغ اکبریه بیرجند نمونه زیبایی از باز آفرینی هنرمندانه قطعه‌ای از بهشت است. خراسان جنوبی اگرچه یکی از استان‌های کویری و خشک کشور به حساب می‌آید اما باغات این استان و خصوصاً باغ اکبریه بیرجند یکی از زیباترین باغ‌های ایرانی است که نسیم خنکای این باغ حس و حال زیبایی به هر بازدید کننده می‌بخشد. باغ و عمارت اکبریه بیرجند با وسعتی حدود چهل و پنج هزار مترمربع متشکل از چند عمارت است که قدیمی‌ترین آن مربوط به عمارت حشمت‌الملک، پدر ابراهیم شوکت‌الملک است که تاریخ احداث آن به اواخر دوره زندیه و اوایل دوره قاجاریه برمی‌گردد. این مجموعه در منتهی‌الیه شرقی شامل دو طبقه است. طبقه همکف که دارای دو دالان و راهرو نسبتاً طویل است و ارتباط میان سه بخش مهم مجموعه، یعنی باغ اصلی، باغ جنوبی و اصطبل را برقرار می‌کند. ساختمان و عمارت مرکزی در جبهه غربی با عملکرد تشریفات و پذیرایی از نمایندگان سیاسی داخلی و خارجی که تقریباً به عنوان هسته مرکزی باغ به حساب می‌آید توسط شوکت‌الملک بنیان شده است. این مجموعه از تزیینات و چشم‌انداز بسیار عالی برخوردار است. این کوشک در دو طبقه ساخته شده است که دارای تزیینات منبت، مشبک و نیز ارسی با شیشه‌های رنگی، تزیینات گچی با طرح‌های اسلیمی و هندسی است. وجود درختان بلند قامت کاج در

دو طرف خیابان و نیز خیابان‌های منتهی به خیابان اصلی عمارت مرکزی بر زیبایی و طراوت باغ و نمای آن افزوده است. باغ جنوبی واقع در جبهه جنوبی و کوچکتر از باغ شمالی است. این باغ بوسیله فضاهایی چون فضاهای خدماتی، عمارت مرکزی و دیواره غربی اصطبل احاطه شده است. یکی از عناصر مهم، استخر نسبتاً بزرگ با طرح مربع است که بخش عمده فضای باغ را به خود اختصاص داده است. درختان موجود در این باغ شامل کاج، انار، توت، زردآلو

است. بخش ساخته شده در دوره پهلوی کاربری اداری دارد. این باغ و عمارت در قالب پرونده زنجیره‌ای باغ‌های ایرانی و به عنوان یکی از نه باغ زیبای ایرانی در یونسکو ثبت جهانی شد.

۴-۱-۲- دومین اثر میراث جهانی خراسان جنوبی؛ قنات بلده

فردوس نشانی از نبوغ بشری

- قدمت: ساسانی
- شماره ثبت ملی: ۳۰۱۶۱
- شماره ثبت یونسکو: ۱۵۰۶
- معیار ثبت: iii, iv
- تاریخ ثبت: ۲۰۱۶ (نشست چهارم - ترکیه)

قنوات بلده فردوس نشانی از نبوغ بشری است که در طول زمان و از اعصار گذشته تاکنون توسط آدمیانی که آن را خلق کرده و در طول زمان حفظ و نگهداریش کرده‌اند و طبیعتاً بر غنای فرهنگی و تکنولوژیکی آن افزوده‌اند، اثری درخور توجه و با اهمیت محسوب می‌شود. مجموعه قنوات بلده در حال حاضر مشتمل بر ۱۵ رشته قنات و دو دهنه چشمه است که آب استحصال شده از هر یک از این سازه‌های آبی به شاهجویی می‌ریزد و نهایتاً حجم آبی قابل توجه را، برای کشاورزی در دشت فردوس (تون) مهیا می‌کند. شاهجوی مذکور طول تقریبی ۳۵ کیلومتر را در این دشت طی می‌کند تا زمین‌های تفتیده را سیراب کند. برای کم کردن میزان جذب و هدر رفت آب، در طول مسیر شاهجو آب را گل‌آلود می‌کنند. تکنولوژی گل‌آلود کردن آب نیز ناشی از نبوغ بشری این مردمان است. نظام مدیریت سنتی آب بلده سیستمی بسیار پیچیده دارد، همه چیز تعریف شده و برای تمامی مسائل راهکاری اندیشیده شده است. حجم آب زیاد موجب شده تا آب استحصال شده را به دو جو تقسیم کنند و برای هر جو افرادی که به صورت تمام وقت با احتساب دستمزد و مخارج خورد و خوراک و حتی امروزه پرداخت هزینه‌های بیمه‌ای عمر، مشغول به فعالیت با عنوان کیتال و جویبان، شوند. شاید به جرأت بتوان گفت بخش اعظمی از فعالیت‌های فرهنگی، معنوی و مذهبی در شهر تاریخی فردوس (تون) وابسته به مجموعه قنوات بلده بوده است تا جایی که مردمان خیر این شهر در طول تاریخ ارزشمندترین ثروت خود که حق‌آبه از این آب عظیم بوده را وقف فعالیت‌های مذکور می‌کرده‌اند تا همواره در زمان جاری باشند. لازم به یادآوری است که بالغ بر نیمی از کل ۷۲۰۰ فغان این آب، وقف بر مسائل فرهنگی-معنوی است. این ثروت موجب رونق، گسترش و ترویج فرهنگ غنی اسلامی شده و حتی پایداری کالبدی بسیاری از تکیه‌ها و مساجد شهر را متضمن بوده است. تمامی این دست‌آوردهای بشری موجب شده تا سازمان میراث فرهنگی صنایع دستی و گردشگری این اثر فاخر را به عنوان یکی از کاندیدهای پرونده ثبت جهانی "قنات ایرانی" به سازمان جهانی یونسکو برای درج در حافظه تاریخی بشری، معرفی کند. این اثر در سال ۱۳۹۵ ذیل پرونده قنات در فهرست آثار جهانی یونسکو قرار گرفت.

۴-۱-۳- بیابان لوت، اولین اثر طبیعی ایران و سومین اثر میراث جهانی خراسان جنوبی

- شماره ثبت ملی: ۲۰۳
- شماره ثبت یونسکو: ۱۵۰۵
- معیار ثبت: viii.vii
- تاریخ ثبت: ۲۰۱۶ (نشست چهلم - ترکیه)

بیابان لوت به عنوان اولین اثر طبیعی ایران و سومین اثر جهانی استان با دارا بودن ویژگی‌های منحصر به فرد در مرداد ماه ۹۳ به شماره ۲۰۳ در فهرست میراث طبیعی ملی ثبت شد، در مهرماه ۹۴ مورد بازدید ارزیابان یونسکو قرار گرفت و در تیر ماه ۱۳۹۵ در فهرست میراث جهانی ثبت گردید. این بیابان در منطقه جنوب شرقی ایران است. این دشت در شمال شرقی شهرستان کرمان قرار دارد و بیست و پنجمین بیابان بزرگ جهان می‌باشد. در سال ۲۰۰۵ بیشینه دمای ۷/۷۰ درجه سانتیگراد ثبت و به عنوان گرم‌ترین نقطه بر سطح کره زمین شناخته شد. بیابان لوت از شمال غربی به جنوب شرقی کشیده شده است. طول آن حدود ۳۲۰ کیلومتر و عرض آن حدود ۱۶۰ کیلومتر است. در مسیر گردشگری بیابان لوت در استان خراسان جنوبی دو اثر منحصر به فرد "کوههای مریخی و نخلستان دهسلم" در شهرستان نهبندان ثبت میراث طبیعی - ملی شدند.

تصویر شماره ۱۴- بیابان لوت اولین اثر طبیعی

۴-۲-تنوع در ساختار معماری بافت تاریخی بیرجند

مدیر پایگاه بافت تاریخی بیرجند با اعلام این که ویژگی های خاصی مانند تنوع در ساختار بافت تاریخی بیرجند و... وجود دارد. «نصرآبادی» گفت: ۱۰۰ اثر تاریخی در بافت تاریخی بیرجند شناسایی شده و از این تعداد تاکنون ۶۴ اثر در فهرست آثار ملی کشور ثبت شده است. بخشی از آثار تاریخی شناسایی شده در بافت تاریخی بیرجند به دلیل این که مالک خصوصی دارند و برای ثبت آن ها رضایت مالک ضروری است فعلا امکان ثبت در فهرست آثار ملی کشور وجود ندارد. به گفته وی، این آثار تاریخی شامل خانه مسکونی، مسجد، آب انبار، مدرسه، حمام و... می شود و در سال های اخیر با توجه به اعتبار تخصیص یافته اقدام های بسیاری برای مرمت آن ها انجام شده است. در این مدت مرمت بعضی از این آثار تکمیل شده و مرمت برخی دیگر نیاز به تخصیص اعتبار دارد. از بناهای مرمت شده بافت تاریخی بیرجند با کاربری های مختلفی چون موزه، خانه صنایع دستی، خانه نقالی و تعزیه، بخش اداری پایگاه بافت تاریخی بیرجند و کاربری مسکونی استفاده می شود. وی گفت در مرحله اول طرح بهسازی بافت تاریخی بیرجند تیرهای برق موجود در بافت جمع آوری و شبکه برق در این محدوده به زیرزمین منتقل و بعضی از کوچه های سنگ فرش شد. در مرحله دوم اجرای این طرح نیز پس از اختصاص اعتبار مورد نیاز کار سنگ فرش دیگر کوچه های موجود در بافت تاریخی بیرجند در حال انجام است.

۴-۲-۱- محله "چهاردرخت" قدیمی ترین و ارزشمندترین محله بافت تاریخی بیرجند

محله "چهاردرخت" با مرکزیت میدان چهاردرخت از قدیمی ترین و ارزشمندترین محلات تاریخی واقع در بافت تاریخی بیرجند محسوب می شود و به عنوان نقطه مرکزی شهر نیز دارای مساجد، حمام، آب انبار، مدرسه و حسینیه بوده است. در مورد وجه تسمیه آن مشهور است که در داخل میدان این محله چهار درخت نارون وجود داشته و همچنین پایاب کوچکی به طول و عرض حدود $۱.۵ \times ۱.۵ \times ۳.۵$ متر در وسط این میدانچه ساخته شده بود که آب قنات پس از عبور از این پایاب تقسیم می شده است. همچنین معابری که از این میدانچه منشعب می شده اند دارای نام های مختلفی چون "کوچه کلو"، "کوچه قلعه"، "کوچه حمام" و... بوده که هر کدام از این معابر فضاهای مختلفی داشته است. به طور کلی آنچه در نمای عمومی بافت محله چهاردرخت مشاهده می شود نمای کاهگلی، سقف های گنبدی و سردرهایی با آجرکاری است که به علت درونگرا بودن سبک معماری خانه ها، ارتباط فضای داخلی آن ها با کوچه ها و معابر منحصر به ورودی است. ساخت و سازهای عمده محله چهاردرخت مربوط به دوره قاجار است، محله چهاردرخت بیرجند در سال ۱۳۷۱ از سوی سازمان میراث فرهنگی و گردشگری با شماره ۲۳۶۵ در فهرست آثار ملی ایران به ثبت رسید.

۴-۲-۲- بافت تاریخی خوسف، انعکاسی از فرهنگ و هنر مردم این دیار

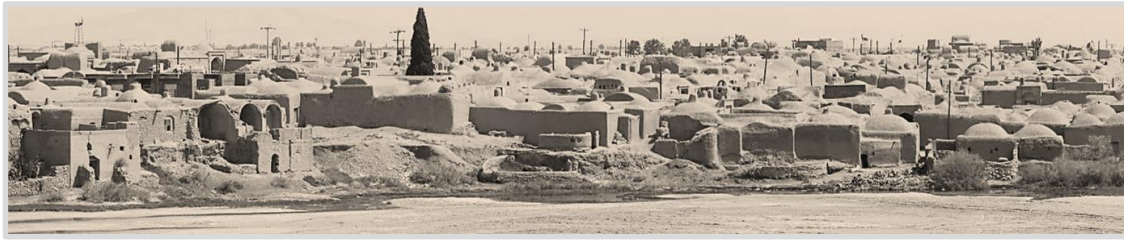
در ۳۶ کیلومتری غرب بیرجند، در حاشیه کویر یکی از کهن‌ترین و قدیمی‌ترین شهرهای خراسان جنوبی یعنی خوسف واقع شده است. در منابع تاریخی از آن با نام‌های خسف، خسب، خوسف یاد شده است. حمدالله مستوفی نخستین کسی است که در سال ۷۴۰ هجری در کتاب نزه‌القلوب از خوسف به عنوان معظمت بلاد قهستان یاد کرده است. شهر خوسف در طول حیات چند صد ساله خود فراز و نشیب‌های زیادی را طی کرده و در جریان شکل‌گیری و رشد خود از بسیار عوامل از جمله شرایط اقلیمی، جغرافیایی محیط متأثر گردیده است. بافت قدیم خوسف با مساحتی در حدود ۲۰ هکتار بوده و تعداد زیادی بنای با ارزش تاریخی و فرهنگی را در خود جای داده است. در بافت تاریخی خوسف ۱۲ اثر ثبت شده ملی وجود دارد که مرمت و احیاء آنها در دستور کار میراث فرهنگی قرار دارد. مسجد جامع، آرامگاه ابن حسام، قلعه، خانه تاجور، خانه خلیلی و خانه علوی از شاخص‌ترین بنای این بافت ارزشمند می‌باشد.

تصویر شماره ۱۵- نمایی از آرامگاه ابن حسام خوسفی

۴-۲-۳- خور، سرزمین خانه‌های خشتی

روستای تاریخی و کویری خور در ۸۶ کیلومتری غرب شهرستان بیرجند، ۴۵ کیلومتری شهر خوسف و در کرانه شمالی دشت لوت واقع شده است. این روستا دارای بافتی متراکم است که در شرق و شمال شرق آن خندقی طبیعی و بزرگ جای گرفته که در زمستان به هنگام بارندگی مقدار زیادی آب در آن جمع شده و مانع از حمله مستقیم مهاجمان بوده است. روستای خور به علت واقع شدن در پستی و زمین‌های مسطح از فاصله دور دیده نمی‌شود و تنها قلعه این روستا به علت داشتن ارتفاع زیاد از فواصل دور خودنمایی می‌کند. خانه‌های گلی، پوشش گنبدی، حیاط مرکزی، بادگیرها، اطاق‌های دور تا دور حیاط، هشتی‌ها و دهلیزها، دیوارهای قطور، حوض و باغچه وسط حیاط به صورت هماهنگ و یکنواخت از ویژگی‌های معماری خانه‌های روستای خور بوده که مطابق با اقلیم منطقه به وجود آمده است. تراکم خانه‌ها و کوچه‌های پرپیچ و خم و همچنین بادگیرها از شاخص‌های عمده روستایی خور بوده که

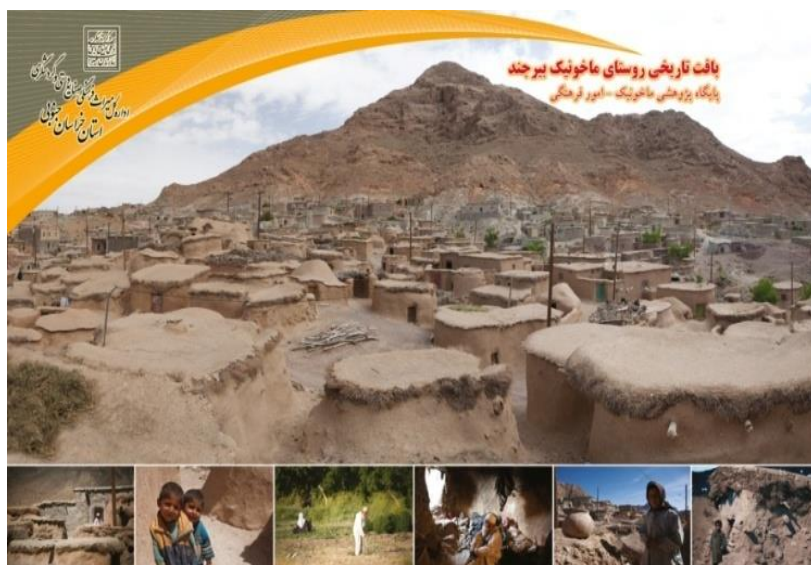
تصویر شماره ۱۶- نمایی از بافت تاریخی خور

جهت مقابله با اوضاع اقلیمی منطقه به وجود آمده است، در بافت خور بناهایی همچون قلعه، آب انبار، مسجد، حسینیه، حمام و خانه‌های قدیمی وجود دارد که اکثراً متعلق به دوره صفویه است.

۴-۲-۴- ماخونیک شگفت‌انگیز

روستای ماخونیک در حد فاصل ۷۸ کیلومتری شرق سربیشه قرار دارد و یکی از هفت روستای شگفت‌انگیز ایران و روستاهای هدف گردشگری سربیشه محسوب می‌گردد که این انتخاب به واسطه ویژگی‌های خاص انسان‌شناختی و فرهنگی موجود در این روستا از جمله: نوع خاص معماری، پوشاک اهالی، غذاهای سنتی، نظام منحصر به فرد کشاورزی، آداب و رسوم ویژه در مجالس و اعیاد و ... است و خوشبختانه هنوز بخش اعظم این خرده فرهنگ‌ها در این منطقه دوام و قوام دارد. هاشم اتفاقی می‌گوید: بافت معماری این روستا به طور کلی به سه بخش بافت سنتی، بافت در حال گذار و بافت جدید (نوساز) تقسیم می‌گردد؛ عمده ترین مصالح بنایی بافت سنتی ماخونیک که قدمتی حدود ۳۰۰ سال دارد سنگ و چوب است. بافت سنتی این روستا در زمان احداث تحت تأثیر مسائل امنیتی و دفاعی و نیز اقلیم و موقعیت قرارگیری در گودی کوهپایه در پیمون‌های بسیار کوچک و کم ارتفاع با پلان‌های متنوع ایجاد شده که متأثر از شکل زمین محل احداث واحد معماری بوده است.

مدیر میراث فرهنگی شهرستان سربیشه در ادامه می‌گوید: در بافت سنتی ماخونیک با سه نوع سازه معماری از جمله: خانه نشست، خانه علفی و خانه دامی مواجهیم؛ خانه نشست به صورت کلاه‌خودی با چوب‌هایی که از طریق قفل و بست سقف را به صورت هشتی تشکیل داده بر روی یک پی و دیوار کوتاه ایجاد شده و درب ورودی آن با ابعاد ۵۰*۳۰ سانتیمتر از جنس چوب یکپارچه درخت بنه است و معمولا دارای پنجره‌های کوچک با ابعاد ۱۵*۳۰ سانتی‌متر است. اما در خانه‌های علفی و دامی معمولا سقف مسطح است و در آن با خار و خاشاک پوشیده می‌شده که کارکرد استتاری داشته است. این خانه‌ها دارای مساحت کمتری بوده و بخشی از سازه درون زمین قرار می‌گرفته است.

تصویر شماره ۱۷- بافت تاریخی روستای ماخونیک

۴-۲-۵- تون؛ هویتی به بلندای تاریخ ایران

فردوس در ۱۹۵ کیلومتری شمال غربی بیرجند واقع است. تون قدیم و فردوس کنونی از شهرهای بسیار کهن خراسان بزرگ است که در حاشیه کویر نمک از قدیم الایام یکی از باراندازهای مهم شرق به غرب ایران محسوب می شده است. وجود محوطه‌ها و تپه‌های باستانی رونق این ناحیه را تا پیش از اسلام و بخصوص در عصر تاریخی به اثبات رسانده است. بنحوی که در کتیبه داریوش از این ناحیه بعنوان اساگرنی یاد شده است که طایفه‌ای از پارس‌ها در آن سکونت داشته‌اند. شباهت برخی نامهای پارتی با واژه «تون» و پاره‌ای قراین جغرافیایی از آن جمله همسایگی ناحیه با قلمرو دائمی پارتها، قدمت شهر را احتمالاً می‌تواند تا عصر اشکانی عقب ببرد. در سده‌های نخستین اسلامی، شهر تون از آبادی‌های شاخص خراسان بوده است. اغلب مورخان و جغرافیدانان همچون مقدسی، حافظ ابرو، مستوفی، اعتمادالسلطنه و... تون را شهری قابل قبول توصیف نموده و به ارگ، برج و بارو، خندق، قنات، مسجدجامع و ... اشاراتی داشته‌اند. مقدسی جغرافیدان قرن چهارم در احسن التقاسیم، تون را شهری آباد و پرجمعیت توصیف می‌کند. ناصر خسرو در سفرنامه‌اش این شهر را چنین توصیف می‌کند: شهر تون شهر بزرگ بوده است اما در آن وقت که من دیدم اغلب خراب بود و بر صحرایی نهاده است و آب روان و کاریز دارد و بر جانب شرقی باغ‌های بسیار بود و حصار محکم داشت گفتند در این شهر چهارصد کارگاه بوده است که زیلو بافتندی و در شهر درخت پسته بسیار بود. در قرن هفتم هجری (سال ۶۵۱ هجری) با حمله‌ی هلاکو به این ناحیه، شهر تون خسارات بسیار می‌بیند و مردم زیادی در این درگیری کشته می‌شوند. پس از این اتفاق، بازسازی شهر توسط مردم صورت می‌گیرد به گونه‌ای که در دوره صفوی از شهرهای شاخص و از مراکز بزرگ جمعیتی جنوب خراسان محسوب می‌گردد. در اوایل دوره صفویه نیز این شهر زلزله‌ای شدید را تجربه می‌کند که آسیب بسیاری به بناهای این شهر وارد می‌آورد. شهر تاریخی تون در گذشته شامل ۵ محله به نام‌های سردشت، عنبری، سادات، میدان و طالار بوده است که به دور این محلات باروی شهر قرار گرفته بود. این شهر در سال ۱۳۰۸ و با

تصمیم اعضای فرهنگستان وقت به فردوس تغییر نام یافت. در سال ۱۳۴۷ زلزله‌ای در این شهر اتفاق افتاد که بسیاری از بناهای شهر تخریب گردید. خوشبختانه بناهای شاخصی چون مسجد جامع، مدارس علیا و حبیبیه، مجموعه کوشک، آب انبارهای تاریخی، حمام‌های سردشت، خیزوز و جهانپار و خانه‌های تاریخی محله سردشت به عنوان شواهدی از معماری گذشته این شهر بجای مانده است.

مدیر پایگاه شهر تون معتقد است: بخش اعظمی از هویت تاریخی، فرهنگی، مذهبی و ملی فردوس و ساکنان آن را می‌توان در بناها و کوچه پس کوچه‌های شهر قدیمی تون جستجو کرد، جایی که حس می‌کنی هر آن فرو خواهد ریخت و بخشی از تاریخ این شهر زیر آوار خشت و خاک‌های چندصد ساله مدفون خواهد کرد. این روزها و در ایامی که به نظر می‌رسد باور بازسازی و بهینه‌سازی بافت‌ها و محوطه‌های تاریخی، نقل کلام همه هست، باز هم اگر جرات کنی و در کوچه پس کوچه‌های محله سردشت شهر تاریخی تون قدمی بزنی، ساختمان‌هایی را خواهی دید که در نگاه اول حکایت‌های تاریخی زیادی را با تو می‌گویند و در میان واگویه‌ها، هراس‌شان از ویرانی نهفته است. خانه‌ها، مدارس، مساجد، حمام‌ها، آب انبارها و حتی خانه‌باغ‌هایی که بوی آوار می‌دهد دیوارهای بلند و قدیمی‌شان. امروز هم علی‌رغم همه تلاش‌ها، هنوز در محله‌های این شهر تاریخی، فضاهایی هست که به جای هوای پاک بهاری، زباله‌های انباشت شده و به جای هر منظره و صدای خوشی تنها سرسام عبور و مرور ماشین‌های سنگین را به تو هدیه می‌کند.

اقدس کرم‌پور اهداف و برنامه‌های کلی پایگاه میراث فرهنگی شهر تاریخی تون را چنین بر می‌شمارد: تهیه طرح جامع حفاظت و پلان مدیریت مجموعه شهر تاریخی؛ معرفی و بازپیرایی ارزش‌های فرهنگی، شهری و اجتماعی؛ حفاظت از بناهای تاریخی؛ حیات اجتماعی؛ مدیریت تغییر و ... از دیگر اهداف ساماندهی شهرتون، تکمیل پرونده آن برای ثبت جهانی است. همچنین جذب مشارکت‌های مردمی در احیا این شهر است، زیرا ارزش بافت آن به حضور مردم است و اگر مردم نباشند، شهر تاریخی به تدریج از بین خواهد رفت و ارزش و پویایی آن در گرو حضور فعال مردم می‌باشد. مدیر پایگاه شهر تون در ادامه گفت: بازسازی باید برطرف کننده نیازهای حیاتی محوطه باشد، نه اقدامی از سر اشتیاق، با توجه به اینکه زلزله بخش مهمی از تاریخ این محوطه است، شواهد بجا مانده از این حادثه تاریخی باید همچون سند باقی بمانند و این مهم از طریق جمع‌آوری اسناد و

تصویر شماره ۱۸- نمایی از بافت تاریخی شهر تون

تصاویر قدیمی و مستندسازی تاریخ شفاهی در دست انجام است. تملک محدوده‌هایی از حریم و عرصه شهر تاریخی تون از مهم‌ترین فعالیت‌های حوزه ثبت و تملک در این محوطه می‌باشد. ادامه و تکمیل طرح‌های مطالعاتی و پژوهشی و اقدامات حفاظتی و مرمتی و ایجاد مرکز اسناد

محوطه تاریخی تون و جذب مشارکت دانشگاه‌ها و مراکز علمی کشور در طرح‌های تحقیقاتی و اجرایی پایگاه و حمایت از پایان نامه‌های دانشجویی و دوره‌های کارآموزی از دیگر برنامه‌های این بخش است.

۴-۲-۶- بشرویه؛ چهارمین بافت تاریخی خشت و گلی خراسان جنوبی

بشرویه در ۳۰۰ کیلومتری شمال غربی مرکز استان خراسان جنوبی واقع است. با توجه به قرارگیری در مجاورت کویر، آب و هوای این شهر گرم و کویری است. بشرویه به دلیل حفظ بافت سنتی زیبای خود و بادگیرهای زیبای آن به شهر بادگیرها در خراسان معروف است. بشرویه از شهرهای تاریخی و قدیمی با عمری چند صد ساله است. در قرن پنجم هجری ناصر خسرو هنگام عبور از این منطقه در دهستان رقه توقف کرده و از آبهای روان، زراعت، باغ‌ها و بارو، مسجد آدینه و.. سخن رانده است. بافت تاریخی بشرویه، یکی از معدود بافت‌های خشتی ثبت و حفاظت شده استان خراسان جنوبی است که با خانه‌های خشت و

گلی و بادگیرهای مختلف، سندی مهم و ارزشمند از معماری دوره تیموری و صفوی را در بومی‌ترین شکل‌های خود و به صورت انبوه خانه‌های چهار صفا کوچک و بزرگ به نمایش می‌گذارد. از ویژگی اساسی این بافت علاوه بر سالم بودن، تداوم و نفوذ آن در پیرامون شهر قدیم است. این بافت از چهار محله اصلی تشکیل شده است که میانه، مهمترین و پر رونق‌ترین محله آن است و علاوه بر اینبه مهم از دوران صفوی مانند مسجد میانه، حسینیه حاج علی اشرف، مدرسه علمیه و آب انبار میانه، از انبوه خانه‌های سنتی کوچک و بزرگ تشکیل گردیده که خانه‌های پناهی، فروزانفر، مستوفی، ملاعبدالله (موزه خصوص بشرویه) و... از جمله آن هستند. بافت تاریخی و فرهنگی بشرویه در سال ۱۳۸۱ با شماره ۷۸۳۶ در فهرست آثار ملی ایران قرار گرفت.

تصویر شماره ۱۹- فضای حوضخانه، خانه مستوفی

۴-۲-۷- اصفهک، روستایی از قلب تاریخ

در ۳۸ کیلومتری جنوب شرقی طبس و در کنار مسیر جاده اصلی طبس به بیرجند روستای اصفهک واقع است. این روستا در منطقه کوهپایه‌ای استقرار یافته و بافت مسکونی متراکمی دارد. استقرار روستا در پای کوه سبب اختلاف دما بین این روستا و مناطق همجوار آن شده است. با گشت و گذار در میان روستای قدیمی اصفهک انگار در تاریخ قدم می‌زنید. خانه‌های روستا، اغلب در یک طبقه با سقف گنبدی، نورگیر و در و پنجره‌های کوچک ساخته شده‌اند. مسجد، حمام، خانه‌های دوصفه و چهارصفا مهمترین بخش معماری روستا را تشکیل می‌دهند. عمده مصالح به کار رفته در ساخت بناهای مسکونی و عمومی خشت و گل است و معمولاً از معماری کویری متأثر شده‌اند. بافت قدیم روستای اصفهک در زلزله سال ۱۳۵۷ طبس آسیب جدید دید و به مرور

خالی از سکنه شد. ترکیب فضایی کوه و کویر، نخلستان و اراضی زراعی و بافت قدیمی روستا، چشم‌انداز بسیار زیبایی پدید آورده است. در سال ۹۴ این بافت روستایی به شماره ۳۱۳۳۶ در فهرست آثار ملی کشور ثبت شد. مرمت و بازسازی بافت تاریخی روستای اصفهک در دستور کار سازمان میراث فرهنگی قرار دارد و امید است روح زندگی در کالبد بافت تاریخی خانه‌های قدیمی اصفهک بزودی جاری شود.

تصویر شماره ۲۰- نمایی از بافت روستای اصفهک

۴-۳- معرفی بناهای با ارزش تاریخی :

۴-۳-۱- ثبت ملی «مسجد جامع قاین» در آستانه ۸۰ سالگی

مسجد جامع قاین اولین اثر خراسان جنوبی است که در سال ۱۳۱۶ با شماره ۲۹۵ در فهرست آثار ملی ایران به ثبت رسید. این مسجد همچون تاریخ آن تغییر و تحولات زیادی را به خود دیده است. ابن حوقل در نیمه دوم قرن چهارم هجری از مسجد جامع قاین یاد کرده و ناصر خسرو در نیمه قرن پنجم هجری «مسجد آدینه» قاین را دارای تاقی عظیم در مقصوره ذکر کرده و می‌گوید «بزرگتر از آن در خراسان ندیدم و آن تاق در خور آن مسجد نیست». مسجد جامع کنونی قاین بنایست یک ایوانی با نقشه مستطیل شکل مشتمل بر یک ایوان رفیع در ضلع جنوبی، شبستان‌های زمستانی، تاق‌ها و غرفه‌هایی در اطراف حیاط. ایوان مسجد با ارتفاعی در حدود ۱۸ متر و عمق ۲۳ متر در نوع خود بنایی عظیم به شمار می‌رود. ایوان با جرزهای قطور و پوشش تاق و تویزه و ضربیه‌های خوانچه پوش در بین تویزه‌ها اجرا شده است در جناحین ایوان دو شبستان زمستانی قرار دارد. بنا دارای تزئینات آجرکاری جناغی و لوزی شکل در پیشانی ایوان و نقاشی‌هایی با اشکال هندسی می‌باشد. نقاشی‌ها در دوران متاخر ایجاد شده‌اند. مسجد دو محراب در دیوار انتهایی ایوان دارد که نسبت به قبله کمی با هم اختلاف زاویه دارند. این دو محراب به دو مذهب تسنن و تشیع نسبت داده شده است. بر دیوار ایوان اصلی مسجد کتیبه‌ای سنگی قرار دارد که مضمون آن حکایت از تعمیر و تجدید بنای

مسجد در سال ۷۹۶ هجری به دستور «جمشید قارن بن جمشید علی بن اشرف بن قاضی شمس الدین قاینی» دارد. کتیبه های دیگری مربوط به تعمیرات بنا در سال ۱۰۸۶ هجری و ۱۲۶۳ هجری نیز در ایوان وجود دارد.

۴-۳-۲- آسبادهای نهبندان، نشانه های هوشمندی بشر در استفاده مناسب از خشم طبیعت

شهرستان نهبندان در جنوب استان خراسان جنوبی به دلیل تعدد آسبادهای دیار آسبادهای معروف است. شرایط دشوار طبیعی مناطق کویری و بیابانی ایران باعث شده تا مردم کویرنشین از ابتکار و خلاقیت خود استفاده کرده و با حداکثر بهره گیری از عوامل و شرایط طبیعی آن را در اختیار خود در آوردند. آسبادهای نهبندان از جمله این خلاقیتها هستند که در اکثر مناطق جنوب خراسان به خصوص روستاهای شهرستان نهبندان دیده می شوند منطقه نهبندان بدلیل گسترش دامنه بادهای ۱۲۰ روزه سیستان تا این منطقه از این نظر امتیاز ویژه ای دارد. در بیشتر مناطق استقرار این شهرستان از جمله روستاهای خوانشرف، چهار فرسخ، گوند، میغان و بقایای این سازه معماری دیده می شود. ساخت آسبادهای افزون بر کارآمد بودن بخشی از معماری بومی و پایدار در نواحی شرقی ایران هستند. از ویژگی این سازه ها استفاده از مصالح بوم آورد، سازگاری با اقلیم، بهره گیری از انرژی تجدیدپذیر و خلاقیت در معماری را می توان نام برد. آسبادهای نهبندان بسیاری از شاخصه های یونسکو برای ثبت در فهرست میراث جهانی را دارند. این آثار باید به طور دقیق مستندسازی و در فهرست میراث جهانی ثبت شوند تا به عنوان نشانه ای از توسعه فرهنگی، هنری و تاریخی مردم منطقه و بیانی بر خلاقیت و چگونگی سازش آنها با محدودیت های طبیعی باشند.

تصویر شماره ۲۲- آسباد های خوانشرف نهبندان

۴-۳-۳- باغ گلشن طبس، تمثیلی از بهشت

خراسان جنوبی به عنوانی استانی کویری، باغ‌های زیبایی را در خود جای داده که می‌توان معماری اصیل ایرانی را در این باغ‌ها به نظاره نشست. تعداد ۱۶ باغ در فهرست آثار ملی ثبت شده است. این باغ‌ها به تعداد زیاد در داخل شهر بیرجند و روستاهای اطراف پراکنده‌اند که از آن جمله می‌توان باغ و عمارت: اکبریه، رحیم آباد، معصومیه، بهلگرد، امیرآباد شیبانی، علی‌آباد، شوکت‌آباد و ارگ کلاه فرنگی یا ارگ میرحسن خان اشاره کرد که از لحاظ معماری، تزئینات و طراحی شباهت فراوانی با یکدیگر دارند. باغ گلشن طبس در قلب کویر چشم هر بیننده‌ای را به تعجب وادار می‌دارد و زیبایی خیره‌کننده آن در دل کویر ایران باور کردنی نیست. باغ گلشن طبس باغی زیبا و تاریخی متعلق به دوره افشاریه - زندیه در شهرستان طبس است که یکی از مهم‌ترین باغ‌های ایرانی به شمار می‌رود. این باغ توسط میرحسن خان، سومین حاکم طبس، از سلسله خوانینی که به وسیله نادرشاه به حکومت طبس منصوب شدند، ساخته شده است. صدها درخت میوه در این باغ هشت هکتاری، طبیعت بی‌نظیری آفریده که هر بیننده‌ای از نظاره آن غرق در لذت می‌شود. این باغ بر روی امتداد جریان آب چشمه‌های سرد و گرم که به جانب طبس می‌آید شکل گرفته، آب از انتهای مجموعه وارد باغ شده و پس از آبیاری کرت‌ها و حرکت در جوی‌ها و فواره‌ها از زیر هشتی ساختمان سردر می‌گذرد و به شهر می‌رود. طراحی این باغ بر اساس نمونه چهارباغ است. درختانی که گفته می‌شود ۴۰۰ سال عمر دارند سایه دل‌انگیزی را در کنار دیوارهای کهن این باغ می‌گسترانند. در این باغ گونه‌های مختلف گیاهان سازگار با اقلیم‌های متفاوت آب و هوایی مانند درخت چنار که خاص مناطق سردسیر است در کنار خرما که فقط در مناطق گرمسیری رشد می‌کند، وجود دارد. یک نکته منحصر به فرد در باغ گلشن که تنها در تاج محل هند مانند آن تکرار شده، این است که باغ به صورت مربع است، یعنی طول و عرض باغ با هم برابرند و خیابان‌های موازی، طول و عرض این باغ را به هم متصل می‌کنند. این اثر در سال ۱۳۵۵ با شماره ۱۳۱۰ در زمره آثار ملی ایران قرار گرفت.

تصویر شماره ۲۳- باغ گلشن طبس

۴-۳-۴- مسجد جامع فردوس و مسجد رقه بشرویه یادگاری از دوره خوارزمشاهی

برخی محققان مسجد جامع فردوس را مسجدی یک ایوانی از قرن هفتم ه.ق می‌شناسند. در پرونده مرمت بنا در سازمان میراث فرهنگی کشور قدمت آن را سال ۴۰۰ ه.ق ذکر کرده اند؛ اما با توجه به شیوه پوشش سقف ایوان جنوبی(قبله) که به صورت طاق و تویزه است و شباهت تزیینات آجرنمای ایوانی جنوبی با مساجد زوزن و گناباد و نیز استفاده از کاشی و تلفیق آن با آجر و همچنین شباهت کامل نقشه این بنا با سایر مساجد دو ایوانی خراسان(به استثنا شبستان شمالی که نسبت به سایر قسمت‌ها جدید الاحداث تر و احتمالا مربوط به اوایل دوره قاجار است و به نظر می‌رسد پس از ویرانی ایوانی شمالی بر اثر زلزله جایگزین آن شده است) می‌توان گفت که مسجد جامع فردوس یک مسجد دو ایوانی سبک خراسانی بوده است و تقریبا همزمان با مساجد زوزن و گناباد ساخته شده است. در شهرستان بشرویه در جوار شهرستان فردوس مسجد جامع رقه قرار دارد. این بنا دارای سه ایوان در جهات غرب، شرق و جنوب است. شیوه ساختمان ایوان جنوبی با ایوان‌های شرقی و غربی متفاوت بوده و نسبت به آنها جدید الاحداث تر و احتمالا در دوره صفویه ساخته شده است. بنابراین مسجد در اصل فقط دو ایوان در جهات غرب و شرق داشته است. وجود یک محراب ساده گچی در اسپر ایوان غربی نشان می‌دهد در هنگام

برپایی این مسجد قبله بر اساس داده‌های حنفیت تعیین شده است. در این مسجد هیچ کتیبه‌ای دیده نمی‌شود اما با توجه به نقشه آن که در اصل دو ایوانی بوده است و شیوه پوشش سقف ایوان غربی و شرقی که به صورت طاق و تویزه است. به نظر می‌رسد که تقریبا همزمان با سایر مساجد دو ایوانی دوره خوارزمشاهی ساخته شده است.

تصویر شماره ۲۴- مسجد جامع فردوس

۴-۳-۵- مسجد جامع افین با هزار سال قدمت

این بنای در داخل روستای افین واقع شده است در وضعیت فعلی به صورت تک ایوانی است. ایوان بنا که در حال حاضر تاق آن فروریخته مهمترین بخش معماری بنا نیز محسوب می‌شود. دو راهرو دو طرف ایوان، گنبدخانه اصلی در پشت ایوان و دو گنبدخانه کوچکتر در دو طرف گنبدخانه اصلی، دیگر بخش‌های این اثر است. اجرای گنبد بر روی سطح چهارضلعی گنبدخانه‌ها با استفاده از فیلیپوش صورت گرفته است. صحن

بنا در مقابل ایوان قرار گرفته است و در سه ضلع خود دارای

تاقنماهایی است. تاریخ دقیق ساخت بنا مشخص نیست اما تزئینات گچبری موجود و نیز سبک معماری آن به دوران سلجوقی تعلق دارد. این اثر به شماره ۲۱۸۲ در فهرست آثار ملی ایران قرار گرفته است.

تصویر شماره ۲۵- نمایی از مسجد جامع افین

۴-۳-۶- قلعه فورگ، زیباترین دژ شرق ایران

قلعه فورگ در روستایی به همین نام در ۹۰ کیلومتری شرق بیرجند و ۱۰ کیلومتری شهر اسدیه واقع شده است. ساخت این قلعه در زمان نادرشاه توسط میرزا بقاخان حاکم منطقه شروع شد. پس از وی پسرش میرزا رفیع خان ساخت قلعه را به اتمام رساند. مصالح به کار رفته در بنا سنگ، آجر، خشت، گچ، آهک و ساروج است. فضاهای داخلی قلعه از شرق به غرب شامل سه قسمت است: قسمت اول، محل زندگی خدمه، انبار آذوقه و محل نگهداری احشام؛ قسمت دوم، محل زندگی نظامیان و نگهبانان و محل نگهداری تدارکات نظامی و سومین قسمت که مهمترین

بخش قلعه نیز محسوب می‌شود، محل زندگی حاکم و اطرافیانش بوده که در

بلندترین نقطه واقع است. فضاها داخلی به وسیله حصار قلعه و برج‌های مدور احاطه شده‌اند. قلعه مجموعاً دارای ۱۸ برج بوده که اکنون تعدادی از آنها باقی مانده است. بالای حصار و برج‌ها کنگره‌دار است و منافذی جهت دیده‌بانی و دفاع در آن تعبیه شده است. دروازه اصلی در ضلع شرقی و یک دروازه کوچک‌تر در ضلع شمالی آن قرار دارد. با توجه به آثار و بقایای معماری داخل قلعه چنین استنباط می‌شود که قلعه مزبور در چندین مرحله بازسازی شده و بر وسعت آن افزوده شده است. آخرین مرحله معماری آن مربوط به دوره افشاریه است که

تصویر شماره ۲۶- نمایی از قلعه فورگ درمیان

حصار فعلی قلعه و هشت برج مدور آن یادگاری از این دوره می‌باشد. این اثر به شماره ۳۴۵۰ در فهرست آثار ملی ایران به ثبت رسیده است.

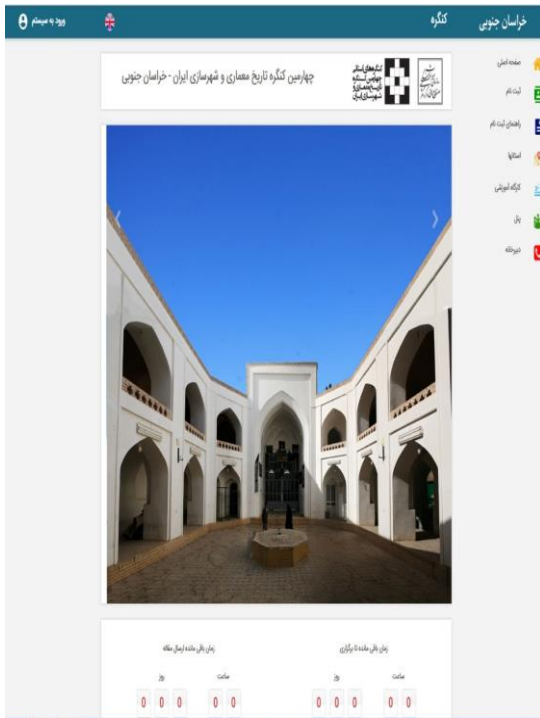
۴-۳-۷- تحلیل و بررسی معماری، مدرسه تاریخی علیا در فردوس

عنوان مقاله علمی است که توسط دکتر انیسی، عضو هیات علمی پژوهشگاه میراث فرهنگی و گردشگری کشور در شماره ۷۲ فصلنامه علمی-ترویجی اثر (بهار ۱۳۹۵) به چاپ رسیده است. در چکیده این مقاله آمده است: تعلیم و تربیت یکی از پایه‌های مهم فرهنگ و تمدن است که ریشه‌ای دیرینه در تاریخ جوامع بشری دارد. جوهره اصلی این موضوع در مقوله آموزش متبلور می‌شود که سیر تحول و تکوین خود رامطابق با شرایط و نیازهای جوامع انسانی در طول تاریخ سپری کرده است. ضرورت آموزش علوم دینیبه مثابه ابزاری مهم در جهت تبلیغ و گسترش عقاید مذهبی در جهان اسلام از قرون نخستین اسلامی مطرح شد و به سرعت مورد توجه قرار گرفت. بر اساس اطلاعات موجود، مدارس مذهبی ابتدا در دلمساجد جامع جای داشتند ولی بعداً به علل متفاوتی مستقل شدند و فضایی خاص به نام «مدرسه» برای آنها تعریف شد. این نهاد آموزشی جدید، عمدتاً در شهرها و بر اساس ویژگی‌های معماری بومی، نیازهای اجتماعی و نیز قدرت و حمایت بانیان در مناطق مختلف پدیدار شد و رشد کرد. در کشور مانیز مدارس گوناگونی در دوره‌های متفاوت بنیان نهاده شدند که ارزش‌های معماری بسیاری از آنها ناشناخته مانده یا کمتر شناخته شده است. بررسی و مطالعه این مدارس ضمن فراهم آوردن زمینه‌آشنایی با تاریخ معماری مدرسه، می‌تواند به روشن شدن سیر تحول معماری ایران نیز منجر شود. در مقاله پس از مرور تاریخچه و سیر تحول شهر فردوس به بررسی و توصیف معماری این بنا می‌پردازد. سپس با توجه به شواهد موجود و نیز مقایسه تطبیقی، پیوند آن با سنت طراحی مدارس دوره تیموری که در مدرسه غیاثیه خرگرد متجلی شده و نیز با مدرسه حبیبیه فردوس که یادگاری از معماری دوره صفوی در این شهر استاشاره شده است و در پایان بر اساس شواهد موجود در مورد تاریخ‌گذاری احداث این بنا، که در مورد آن اختلاف نظر وجود دارد، پیشنهاداتی ارائه گردیده است.

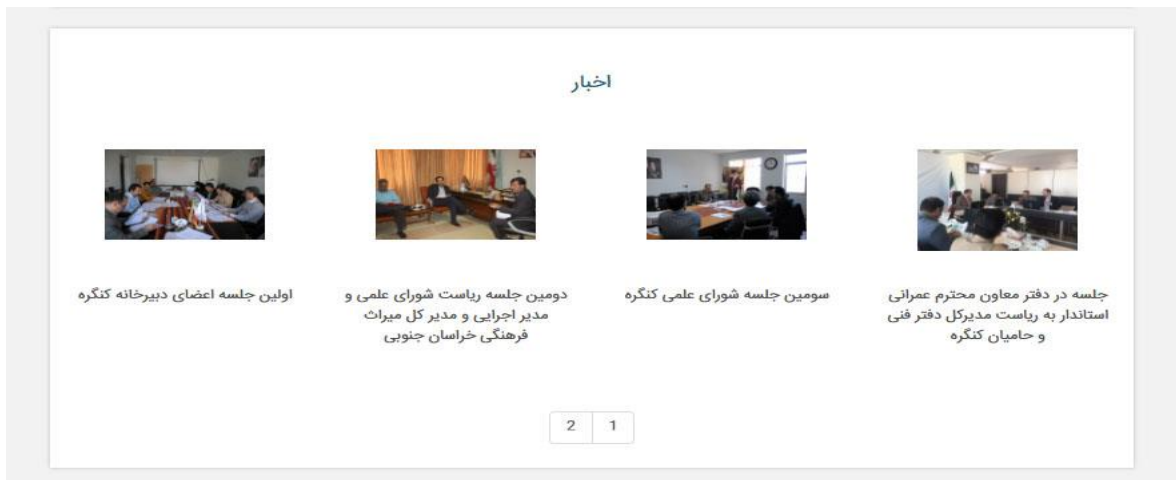

تصویر شماره ۲۷- نمایی از مدرسه تاریخی علیا فردوس

گزارش سایت کنگره

تصویر شماره ۳۱- صفحه اصلی چهارمین کنگره تاریخ معماری و شهرسازی تاریخی بیرجند

تصویر شماره ۳۲- صفحه اخبار چهارمین کنگره تاریخ معماری و شهرسازی

ورود به سیستم

خراسان جنوبی کارگاه آموزشی

سازه های آبی تاریخی خراسان

عنوان : سازه های آبی تاریخی خراسان
موضوع : سازه های آبی تاریخی خراسان
سالن : سالن همایشات اداره فرهنگ و ارشاد اسلامی شهرستان فر
گواهی نامه : دارد
ظرفیت : 29
تاریخ : 07/11/1395
ساعت : 17:00 الی 19:00

سخنران

دکتر احمد فدایی

- صفحه اصلی
- ثبت نام
- راهنمای ثبت نام
- استانها
- کارگاه آموزشی
- پنل
- دیرپفله

ورود به سیستم

خراسان جنوبی کارگاه آموزشی

سیری در تاریخ معماری ایران

عنوان : سیری در تاریخ معماری ایران
موضوع : سیری در تاریخ معماری ایران
سالن : سالن همایشات فرمانداری بیرجند - ارگ کلاه فرنگی
گواهی نامه : دارد
ظرفیت : 50
تاریخ : 05/11/1395
ساعت : 17:30 الی 19:30

سخنران

دکتر غایرضا ایسی

- صفحه اصلی
- ثبت نام
- راهنمای ثبت نام
- استانها
- کارگاه آموزشی
- پنل
- دیرپفله

تصویر شماره ۳۲- صفحه اخبار چهارمین کنگره تاریخ معماری و شهرسازی

خراسان جنوبی کنگره

روز به میهمان

برنامه زمانبندی

روز اول	روز دوم	روز سوم
05/11/1395	06/11/1395	07/11/1395

ساعات

10:00 - 08:00 - سخنرانی: دکتر آفرین - تکرار وایت دانشگاه بیرجند - مراسم افتتاحیه

مراسم افتتاحیه
 سخنران: جناب آقای دکتر بهمن فرهادی، سرمدت معاونت محترم آموزش عالی خراسان جنوبی
 سخنران: جناب آقای دکتر علیرضا باقری، دانشکده هنر دانشگاه بیرجند
 سخنران: جناب آقای بهمن فرهادی، سرمدت معاونت محترم آموزش عالی خراسان جنوبی
 سخنران: جناب آقای دکتر فریبا، عضو هیات علمی پژوهشگاه میراث فرهنگی کشور
 تقدیر از اساتید ارزان برسدنم فهرستانی بیرجند

12:00 - 10:00 - سخنرانی: دکتر آفرین - تکرار وایت دانشگاه بیرجند - زلزله مقلات

زلزله مقلات "مقلات سازه های تر خردسازان همسایه با استاندارد به داده های پدیده آلوده از بررسی های باستان شناسی باستان دستگیرهای و دهستان منطقه طبرستان - جناب آقای بهمن فرهادی، سرمدت معاونت محترم آموزش عالی خراسان جنوبی
 زلزله مقلات "تحلیل هندسی مفهوم ترازهای آبی بر روی کانال" - دکتر علیرضا باقری
 زلزله مقلات "تکرار بر تکرار نقشه های معماری معاصر - مقلات مورد بررسی برای سازه های مسکونی طبرستان" - دکتر علیرضا باقری
 زلزله مقلات "معماری و مقلات سازه های مدرن در مقلات - دکتر آفرین - تکرار وایت دانشگاه بیرجند - زلزله مقلات 17 شهریور 1395" - جناب آقای بهمن فرهادی

17:00 - 15:00 - سخنرانی: دکتر آفرین - سخنرانی: دکتر آفرین - تکرار وایت دانشگاه بیرجند - تکرار وایت دانشگاه بیرجند

تکرار وایت دانشگاه بیرجند - تکرار وایت دانشگاه بیرجند - تکرار وایت دانشگاه بیرجند

خراسان جنوبی کنگره

روز به میهمان

برنامه زمانبندی

روز اول	روز دوم	روز سوم
05/11/1395	06/11/1395	07/11/1395

ساعات

10:00 - 08:30 - سخنرانی: دکتر آفرین - تکرار وایت دانشگاه بیرجند - تکرار وایت دانشگاه بیرجند

سخنرانی: جناب آقای دکتر بهمن فرهادی، سرمدت معاونت محترم آموزش عالی خراسان جنوبی
 سخنران: جناب آقای دکتر علیرضا باقری، دانشکده هنر دانشگاه بیرجند
 سخنران: جناب آقای بهمن فرهادی، سرمدت معاونت محترم آموزش عالی خراسان جنوبی
 سخنران: جناب آقای دکتر فریبا، عضو هیات علمی پژوهشگاه میراث فرهنگی کشور

12:00 - 10:00 - سخنرانی: دکتر آفرین - تکرار وایت دانشگاه بیرجند - تکرار وایت دانشگاه بیرجند

زلزله مقلات "معماری و مقلات سازه های مدرن در مقلات - دکتر آفرین - تکرار وایت دانشگاه بیرجند - زلزله مقلات 17 شهریور 1395" - جناب آقای بهمن فرهادی
 زلزله مقلات "معماری و مقلات سازه های مدرن در مقلات - دکتر آفرین - تکرار وایت دانشگاه بیرجند - زلزله مقلات 17 شهریور 1395" - جناب آقای بهمن فرهادی
 زلزله مقلات "معماری و مقلات سازه های مدرن در مقلات - دکتر آفرین - تکرار وایت دانشگاه بیرجند - زلزله مقلات 17 شهریور 1395" - جناب آقای بهمن فرهادی

15:00 - 13:00 - سخنرانی: دکتر آفرین - تکرار وایت دانشگاه بیرجند - تکرار وایت دانشگاه بیرجند

تکرار وایت دانشگاه بیرجند - تکرار وایت دانشگاه بیرجند - تکرار وایت دانشگاه بیرجند

تصویر شماره ۳۳- صفحه کارگاه های آموزشی چهارمین کنگره تاریخ معماری و شهرسازی

ARCHITECTURAL HISTORY AND URBAN CONGRESS

WINTER95